

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 9. februar 2024 om fredning af Hevring Hede i Norddjurs Kommune (FN-MJØ-088-2022)

Fredningsnævnet har besluttet at frede Hevring Hede i Norddjurs Kommune.

Fredningsbestemmelserne fremgår af afgørelsens afsnit 7.

Fredningskortet er medtaget som bilag til afgørelsen.

Det fredede område er beliggende på nordvestkysten af Djursland direkte ud til Kattegat og omfatter ca. 412 ha, der ejes og drives af Forsvaret.

Fredningen omfatter således matr.nr. 30 Hevring Hede, Ørsted, matr.nr. 44 Hevring By, Ørsted, matr.nr. 29 Hevringholm Hgd., Vivild og et mindre umatrikuleret og tilskyldt areal, som retligt set henhører under Forsvarets tilstødende ejendom.

Der tilkendes ikke erstatning ved gennemførelsen af fredningen, da det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 39, at der ikke tilkendes erstatning for fredning af offentligt ejede arealer.

1. Fredningsforslaget

I det fredningsforslag, som Danmarks Naturfredningsforening rejste overfor fredningsnævnet den 21. juni 2022, blev anført følgende beskrivelse:

"1. Baggrunden for forslaget

Forsvarsministeriet råder, som Danmarks næststørste jordbesidder, over store arealer. Disse arealer anvendes til forskellige militære formål, men mange af dem rummer samtidig helt unikke naturområder, som for eksempel Hevring Hede. ... DN ønsker gennem fredning at sikre, at de enestående naturværdier, som Hevring Hede rummer, bevares og offentlighedens adgang sikres, selvom de militære aktiviteter engang skulle ophøre.

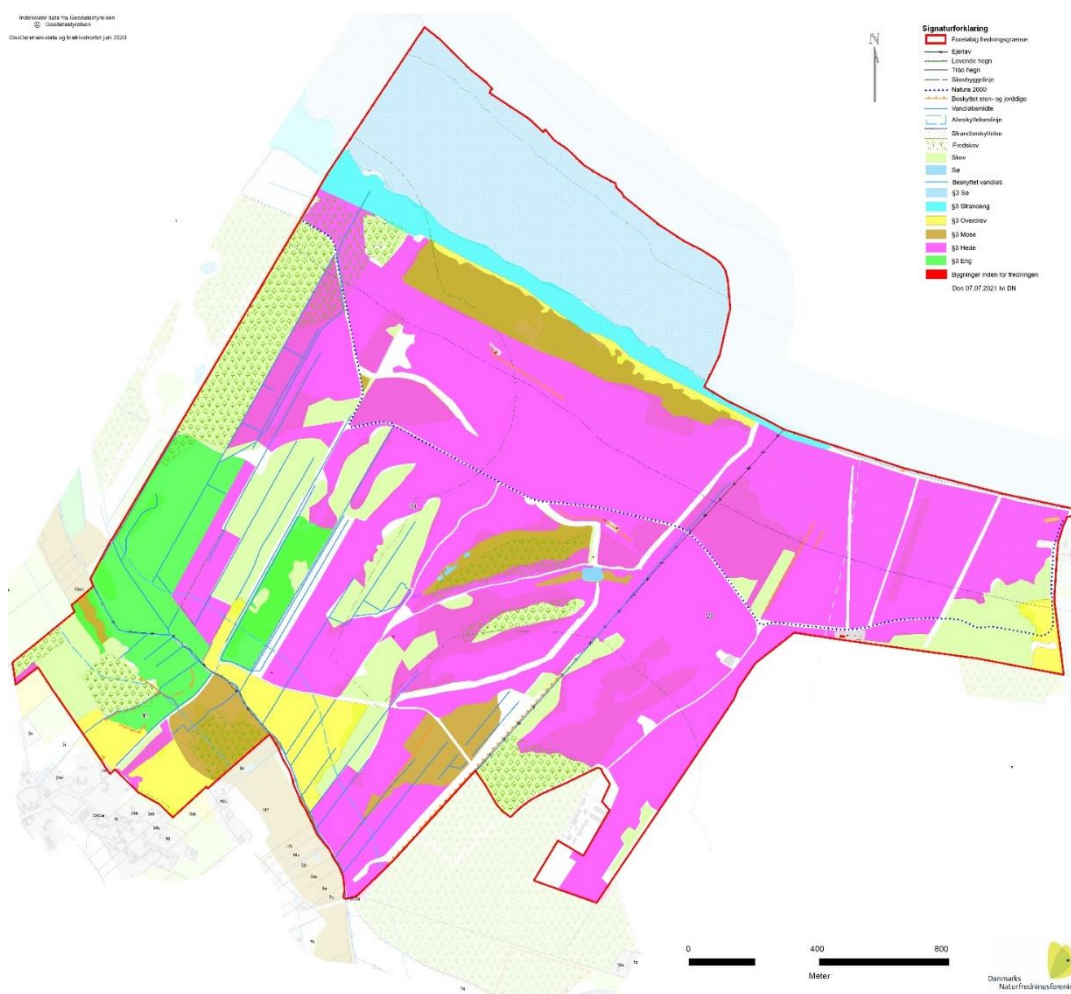
Det Danske Forsvar tilpasser sig konstant til det konkrete trusselsbillede, det være sig både i forhold til den militærtekniske udvikling og til arealbehov. Forsvarets rolle har således ændret sig markant over de seneste årtier fra et totalforsvar under den kolde krig med klare militære opgaver til en mere kompleks og omskiftelig opgavedefinition. Det har betydet, at Forsvaret siden 1974 har frasolgt og/eller opsagt lejeaftaler på ca. 3000 ha. overflødiggjorte træningsarealer. Enkelte af disse arealer er fredede, nogle er overgået til Naturstyrelsen eller kommune, mens andre er frasolgt til private investorer.

Tilbage i 2009 stod Hevring Skydeterræn til at blive nedlagt som en del af et forsvarsforlig, men blev dog "reddet på målstregen" og ejes således fortsat af Forsvaret. Sagsrejser er ikke bekendt med aktuelle planer om nedlukning eller salg af skydeterrænet, men da vi gennem de sidste mange år har set, at Forsvarsministeriet løbende har afhændet øvelsesområder, afspejler nærværende fredningsforslag en rettidig omhu i forhold til at beskytte området natur-, landskabs- og rekreative værdier.

Nærværende fredningsforslag har karakter af en såkaldt ”sovende fredning”, som først vil træde i kraft, den dag Forsvaret endegyldigt måtte forlade området og de militære aktiviteter dermed ophører. Så længe området er aktivt skyde- og øvelsesområde, vil fredningen således ikke lægge hindringer i vejen for de aktiviteter, som Forsvaret har i dag eller måtte få i fremtiden. Lignende fredninger er tidligere gennemført for både Høvelte, Sandholm og Sjælsmark Øvelsesplads i Nordsjælland samt for Hyby Fælled ved Fredericia.

2. Fredningsforslagets afgrænsning

Fredningsforslagets udstrækning er defineret af forsvarets arealer, og der indgår ikke private ejendomme. Fredningens afgrænsning fremgår af nedenstående kort. Afgrænsningen fremgår endvidere af Fredningskortet – kortbilag 1.

Kort over fredningsområdet

3. Beskrivelse af fredningsområdet

Heving Hede kan bedst beskrives som et stort sammenhængende naturområde. Særligt heden er dominerende, men der findes også fine overdrevs-, mose- og engpartier ligesom flere af skovpartierne har et stort naturindhold.

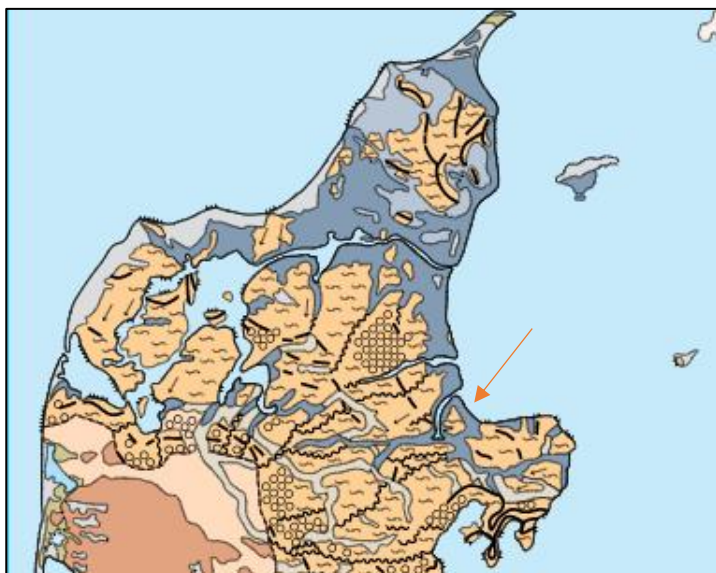
At dømme ud fra historiske kortdata er området relativt uberørt af menneskelig aktivitet, indtil forsvaret kom til. Kun en mindre del af området været forsøgt opdyrket eller tilplantet. Skoven, der indvandrede efter sidste istid, er sandsynligvis blevet ryddet i middelalderen, hvor man havde et stort forbrug af skovens ressourcer i hele Danmark. Efter skoven er forsvundet, har heden koloniseret og domineret området. De lokale bønder har sandsynligvis primært anvendt området til græsning og muligvis høstet lyng til brændsel og foder og på den måde vedligeholdt hedelandskabet. Først i nyere tid har man forsøgt at dræne og opdyrke områdets sydligste arealer ned mod Hevring Å. Dette ophørte dog for ca. 60 år siden, da Forsvaret erhvervede arealerne.

Hevring Hede blev i 1940 opkøbt af Forsvaret, der fortsat ejer og driver arealet. Området går i den forbindelse under navnet Hevring Skydeterræn. Forsvarets arealanvendelse og aktiviteter i forbindelse med uddannelse og træning af soldater sætter stort præg på landskabet.

Landskabsformer og geologi

Hevring Hede er opstået på et fladt, lavtliggende landområde, et såkaldt marint forland. Mod vest afgrænses heden af en meget markant stenalderkystskrænt og mod øst af Kattegat. Hevring Hede er placeret på det der i dag er hævet havbund, men i stenalderen, for ca. 6500 år siden, var dækket af et vidstrakt hav – stenalderhavet. Dette hav dækkede et langt større område end det nuværende Kattegat. Hevring Hede ligger nu i, hvad der dengang var en fjordudmundingen af en fjord, der strakte sig syd og vestover og var en del af det der i dag er Randers Fjord og Gudenåsystemet.

Efterhånden som de tonstunge gletsjere trak sig tilbage efter sidste istids afslutning, har der foregået en langsom, men sikker, landstigning de steder, hvor jorden er blevet befriet for de enorme ismasser. Landhævningen, der i fredningsområdet nu er på omkring fire meter, har gjort, at området gradvist er kommet mere og mere oven vande. Landhævningsprocessen og havets langsomme tilbagetrækning har sammen med bølgenes sedimenttransport resulteret i dannelsen af flere markante strandvolde og såkaldte krumodder, der fortsat er synlige i landskabet, se figur 1.

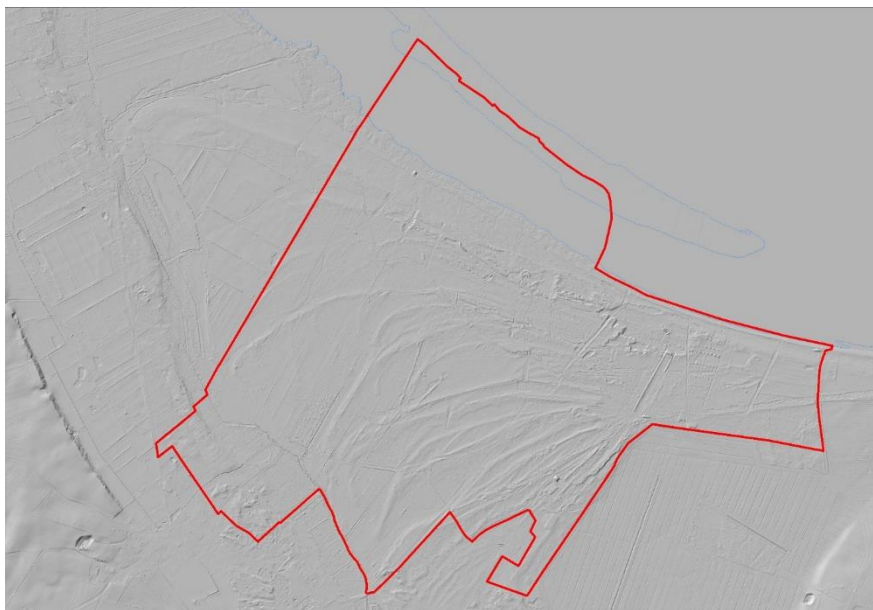

Figur 1. Kort over de vigtigste landskabsdannelse. Den mørkeblå farve viser stenalderhavets udbredelse. Hevring Hedes placering er markeret med en rød pil. Kortet er udarbejdet af Carsten Thuesen efter Johs. Krüger, 1983

Jordbunden består, som følge af dannelsesprocesserne, primært af sand, og landskabet er præget af gamle strandvolde, klitter og områder med flyvesandsaflejringer. Den sydligste del af området adskiller

sig dog en smule fra det resterende fredningsområde. Her er jordbunden i højere grad præget af ferskvandsdannelser med mose og rigkær, da det er en del af ådalsformationen omkring Hevring Å.

De selvsamme kystudligningsprocesser, som har skabt landskabet omkring Hevring Hede, er fortsat aktive og synlige den dag i dag. Det er tydeligt ved den ”nyopståede ø” Hevring revle. Siden midt 90’erne har havet deponeret sand ud for Hevring Hede, hvorfor der er opstået en revle, der gradvist bliver større og større. I dag har klitvegetationen indfundet sig på den langstrakte øde ø, der nu dækker et areal på omkring syv hektar. Revlen vokser fortsat og vil sandsynligvis blive landfast en dag.

Figur 2. Kort over terrænet ved Hevring Hede og det omkringliggende landskab. Arealet er lavtliggende og relativt fladt – dog kan man tydeligt fornemme de langstrakte buede strandvolde, som er dannet ved at kysten langsom trækker sig mod nordøst. Øst for Hevring hede og nord for Hevring By ses stenalderkystskrænten meget tydeligt i terrænet.

Landskabet og dets dannelse ved Hevring Hede er meget karakteristisk og illustrativt. Det er helt særligt, at dannelsesprocesserne har fået lov at forløbe, og fortsat foregår, uden menneskelig indblanding og kultivering af landskabet i form af opdyrkning eller bebyggelse. Hevring Hede er således et flyvesandområde, der i kombination med det marine forland, har betydelig geologisk og undervisningsmæssig værdi i forhold til kystnære landskabsdannelsesprocesser.

Naturtyper og arter

Jordbunden i Hevring Hede er naturligt næringsfattig og er aldrig blevet opdyrket eller anvendt til intensive, landbrugsmæssige formål. Disse forhold er mere eller mindre ideelle for vores næringsfattige naturtyper som hede, overdrev, strandenge og de plantesamfund, som er knyttet hertil. Det er naturtyper, der har trængte kår i det intensivt opdyrkede danske kulturlandskab. Hevring Hede indeholder således et væld af forskellige veludviklede naturtyper og arter, hvoraf heden er den altdominerende. Østdanske heder er i sig selv relativt sjældne, men et så stort, sammenhængende østjysk hedeområde, er i sammenhæng med de øvrige naturtyper helt unikt.

Ud over heden findes der i området også en mosaik af andre naturtyper, såsom eng, klit, mose, overdrev, skov, å og sø. Udbredelsen af de forskellige naturtyper beror i høj grad på de naturgivne forudsætninger, såsom jordbundstype, terræn, næringsstofftilgængelighed og lysforhold. Overordnet set

kan man derfor inddele Hevring Hede i områder efter dominerende naturtyper. Hvor heden primært er udstrakt på de kystnære og magre sandede jorde og strandvolde, er eng og mosearealerne i højere grad centreret mod sydvest i tilknytning til Hevring Å.

Hede og klit

Hede- og klitnaturen er både arealmæssigt dominerende og karaktergivende naturtype i Hevring Hede. Hede og klit forekommer i en mosaik med glidende overgang fra en naturtype til en anden. Fællestræk for hede- og klitnaturen er de fysiske betingelser, hvorunder dyre- og plantelivet kan indfinde sig. Generelt er jordbunden sandet og næringsfattig. Salt- og vindpåvirkningen er relativ stor på grund af den kystnære beliggenhed, og arealet er påvirket af forstyrrelser fra militære træningsaktiviteter og naturpleje.

De dynamiske kystprocesser har resulteret i områdets mange strandvolde, klitter og flyvesandsaflejringer og spiller derfor en stor rolle for områdets naturindhold. Disse processer er fortsat aktive, hvilket betyder, at Hevring Hede indeholder en mosaik af områder med forskellig topografi, alder og mikroklima. Denne diversitet har resulteret i dannelsen af flere forskellige klitnaturtyper i forskellige succesionsstadier. I fredningsområdet er der blandt andet registreret "Hvid klit" "Klithede", "Enebærklit", "Grå/Grøn klit". Det er såkaldte Natura2000-habitatnaturtyper med international bevarelsesværdi. Den yngste klitnaturtype findes tættest på de eksponerede kyster og klassificeres som habitattypen "Hvid klit". I de mere stabile klitter længere inde i området findes en række forskellige vegetationstyper afhængig af sandets kalkindhold, fugtighed og forstyrrelsesgrad. Her findes "grå/grøn klit", der dominerer den østlige del af Hevring Hede, og som er kendetegnet af et mere eller mindre lukket plantedække med græsser, urter, mosser og laver. "Klitheden" og "Enebærklit", der findes i den centrale del af Hevring Hede, er, som den ældste naturtype, et produkt af en yderligere udvaskning og stabilisering af sandet. Klitheden udgør knap 1/3 af det samlede fredningsområde og er dermed den dominerende naturtype. Klitheden er en meget sammensat naturtype, men er kendetegnet ved småbuske, såsom Klokkelyg, Hedelyng, Tranebær, Revling og Blåbær.

Danmark har en relativ stor andel af de samlede europæiske klitheder, hvorfor der er en særlig dansk forpligtigelse til at værne om disse. En del af fredningsområdet indgår derfor i Natura 2000 område nr. 14 – Ålborg Bugt, Randers Fjord og Mariager Fjord.

Figur 3. Lyngen der blomstrer på klitheden. Foto – plejeplanen for Hevring Skydeterræn

Eng

Lavbudsjorderne omkring Hevring Å er præget af ferskvandsdannelser og kan derfor indeholde mere vand og næring end sandjorden. Det danner grundlag for en anden naturtype, nemlig fersk eng. Engarealerne dækker i realiteten over glidende overgange mellem mose og eng, hvor vandindholdet i jorden og driften af arealet er bestemmende for floraens vækstvilkår.

Området omkring Hevring Å er visse steder også trykvandspåvirket, ligesom der er registreret et værdifuldt rigkær.

Rigkær er kendetegnet ved den konstante vandmættede jord. Det giver mulighed for en flora præget af lavtvoksende lyselskende arter. I engene langs Hevring Å er der blandt andet registreret biotopstypiske arter som Gul Iris og Kær-Dueurt, men også mere sjældne arter som Engkost. Som naturtype er enge, og i særdeleshed rigkæret, meget blomsterrig. Uden påvirkning, i form af eksempelvis afgræsning eller høslæt, vil engene dog udvikle sig i retning af sumpskov eller krat.

En anden type eng – den såkaldte strandeng – er også værd at bemærke. Den findes langs beskyttede kyster f.eks. ved Kattegat, hvor saltpåvirkningen fra havet og de trinvis oversvømmelser spiller en stor rolle for, hvilke planter der kan indfinde sig. Her kan man typisk finde Engelsk Græs, Salturt eller Strandgåsefod.

Overdrev

Omkring Hevring Å findes enkelte overdrevsarealer. Disse ligger generelt en smule højere i terrænet og/eller på skrænter, så vandet ledes væk fra arealet. Som naturtype er overdrevet kendetegnet ved at være et veldrænet og lysåbent græsland med få buske og træer. På områdets overdrev vokser karakteristiske og let genkendelige arter som Gul Evighedsblomst, Hvidtjørn, Ene, Djævelsbid og Alm. Kællingetand.

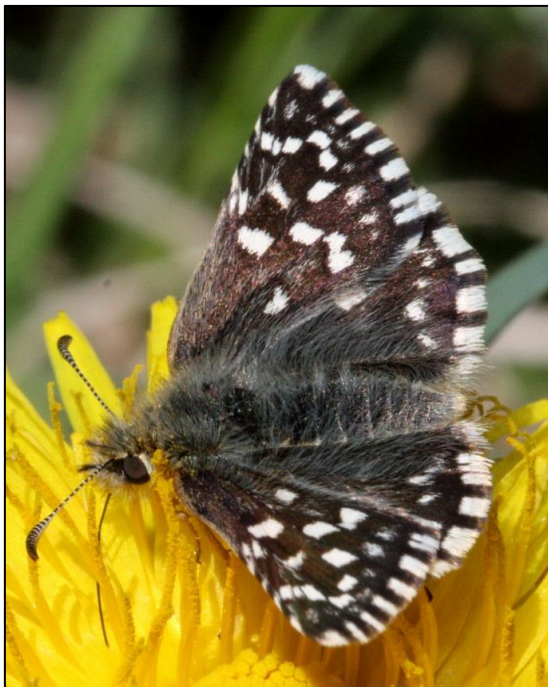
Skove

Skovene er etableret som plantager i nyere tid, men, på trods heraf, har flere af dem et højt naturindhold. Ud af fredningsområdets omkring 25 hektar skove er knap 6 hektar såkaldt § 25 skov: en naturmæssigt værdifuld skov. Dertil drives skovene efter naturnære driftsprincipper, og der er udlagt ca. fire hektar urørt skov. Skovene er, i sammenhæng med de lysåbne naturtyper, hjemsted for fem forskellige flagermusarter.

Særlige arter

De mange forskellige lysåbne naturtyper giver grobund for en rig flora. Floraen på Hevring Hede rummer som følge heraf et væld af både biotopstypiske og mere sjældne arter. Dette indikerer meget høj naturkvalitet i såvel de fugtige som de tørre biotoper. I fredningsområdet er der registreret flere sjældne arter, såsom Liden Ulvefod, Almindelig Ulvefod, Smalbladet Ribbeløs, Guldblomme, Tusindfrø, Bakke-Gøgelilje, Plettet Gøgeurt og Rundbladet Soldug. Tilstedeværelsen af disse arter vidner om en velfungerende, om end sårbar, naturtilstand.

Hevring Hede er også hjemsted for en interessant fauna. Der er blandt andet registreret 30 arter af dagsommerfugle, hvor tre er rødlistede. En af de rødlistede arter er Spættet Bredpande, der desværre er en af de dagsommerfugle, der er gået absolut mest tilbage i Danmark i de sidste årtier. Sommerfuglen er primært tilknyttet overdrev, strandenge og heder, men ses også i mindre lysninger eller vejrbatter i skove. Hevring hede er derfor et ideelt levested for Spættet Bredpande.

Figur 4. Spættet Bredpande. Foto: Emil Lütken

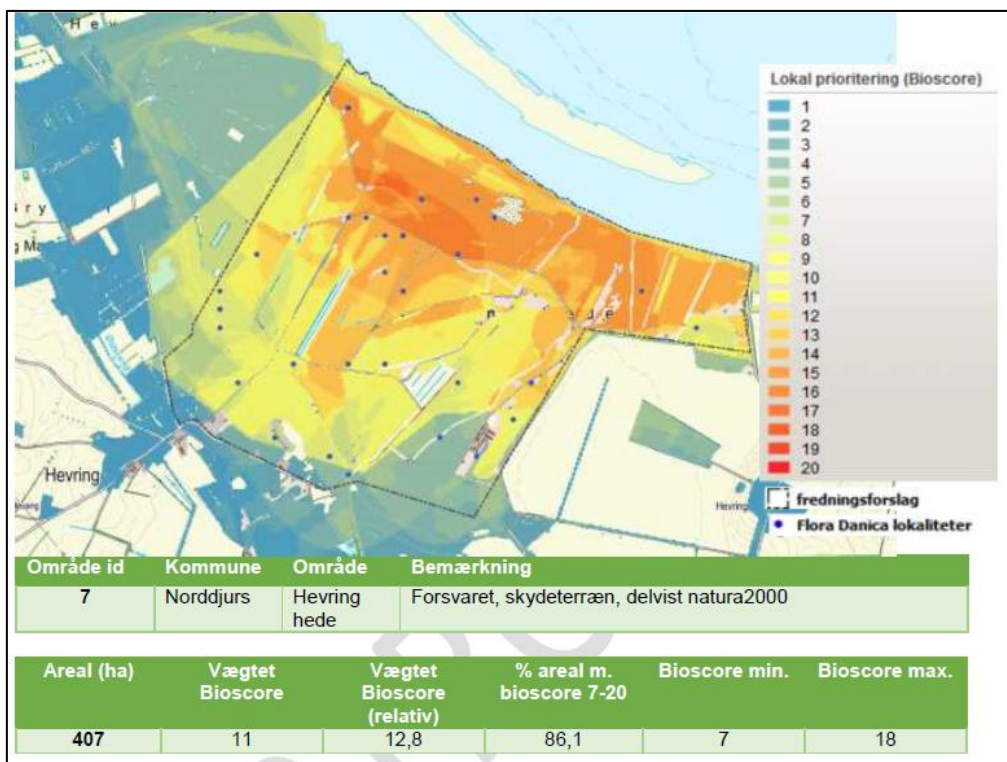
Derudover har kystlagunen ud mod den nyopståede revle stor betydning for rastende sæler og, odder, samt rastende træk- og ynglefugle, som for eksempel klyde og havterne. Der er også observeret både natravn og sortspætte i området, hvilket igen indikerer god naturtilstand.

Endelig er der registreret markfirben i Hevring Hede. Firbenet var tidligere udbredt over hele Europa, men arten har været i voldsom tilbagegang, og det vurderes, at den omend beskedne bestand i Danmark, er af stor betydning for artens overlevelse. Den er derfor beskyttet af EU's habitatdirektiv som en såkaldt "bilag IV art". Markfirbenet træffes på steder med bar og løs, gerne sandet, jord. Det kan være heder, klitter, overdrev eller råstofgrave. Stedet skal have stor variation og forskellige planter. Det giver mulighed for mange insekter at solbade og for at kunne søge tilflugt for fjender. Variationen i landskabet gør det muligt for dyret hurtigt at skifte mellem varme og kølige steder og dermed regulere sin kropstemperatur. Hevring Hede er således, et klassisk habitat for Markfirbenet.

Høj Naturkvalitet

Aarhus Universitet har udviklet et kortgrundlag, der viser de vigtigste levesteder for de såkaldte rødlistede arter – altså arter, der er betegnet som truede, sårbare eller næsten truede. Biodiversitetskortet viser, hvilke områder i Danmark, der er vigtige at passe på, fordi de er kendte eller potentielle levesteder for rødlistede arter.

Sagsrejser har til formålet suppleret biodiversitetskortet med data fra Atlas Flora Danica for at præcisere, hvilken tilstand naturen har på arealet. Resultatet af undersøgelsen viser, at Hevring Hede både har en høj bioscore og tilstedeværelse af flere biotoptypiske arter, se figur 5. Det betyder, at området både har et højt naturindhold og en høj naturkvalitet.

Figur 5. Biodiversitetskortet med udsnit af Hevring hede. Farveskalaen angiver bioscoren – jo højere score, jo større naturværdi. De blå prikker angiver artsfund fra Atlas Flora Danica.

Kulturspor

Der findes iflg. Forsvarets opgørelse i plejeplanen for området 3,9 km beskyttede jord- og stendiger i området. De længste passager er sammenfaldende med sogne- og ejerlavsgrenser og har sandsynligvis oprindeligt været den fysiske markering af disse administrative skel og samtidig fungeret som hegn for husdyr. Der er ikke andre kendte fortidsminder i området.

Det tydeligste kulturhistoriske spor er sat af forsvaret, der med sin tilstedeværelse siden 1940 har medvirket til udformning af det nutidsbillede Hevring Hede har i dag. Forsvaret erhvervede området, da ny krigsteknologi fordrede behovet for et stort sammenhængende areal ud til åbent farvand. Helt specifikt var der tale om forsvarets indkøb af luftværns- og panserværnskanoner, der var så store, at de krævede mere plads end Forsvaret var i besiddelse af på daværende tidspunkt.

Kort tid efter Hevring Hede blev opkøbt af Forsvaret, udbrød 2. verdenskrig, og de tyske tropper anvendte området under besættelsestiden. Efter krigens afslutning blev lejren indrettet som flygtningelejr, primært til tyskere, hvis hjemrejse var vanskeliggjort på grund af krigens massive ødelæggelser. En stor del af bygningsmassen fra tiden som flygtningelejr er fortsat bevaret. Efterfølgende har Forsvaret løbende udviklet skydeterrænet og tilpasset det deres aktuelle behov. I dag anvendes terrænet især af Jæger- og Frømandskorpset.

Offentlighedens adgang

Skydeterrænet er åbent for offentligheden, når der ikke foregår skydeaktivitet. Arealet er generelt åbent for færdsel til fods og cykel, dog er der på enkelte områder forment adgang til enhver tid. Bilister må dog anvende ringvejen.

Den kystnære del af Kattegat er en del af Naturpark Randers fjord.

Nordsøstien – et internationalt stisystem omkring Nordsøen - omkranser fredningsområdet, jf. nedenstående kort

Naturpleje og naturplejeaftaler

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har udarbejdet en samlet drifts- og plejeplan for Hevring Skydeterræn (2017-2031). Planen beskriver grundigt status og fremtidige aktiviteter på området. Fredningsforslaget vil ikke få indvirkning på eksisterende eller fremtidige drifts og plejeplaner, så længe Forsvarsministeriet råder over området.

Natura 2000-interesser

176 hektar af fredningsforslaget for Hevring Hede er sammenfaldende med Natura 2000 område nr. 14 – Ålborg Bugt, Randers Fjord og Mariager fjord. Der er mere specifikt tale om den nordøstligste del af området, der er en del af habitatområde H14 og Fuglebeskyttelses område F15. Der henvises til omstående bilag 4 for en nærmere redegørelse for Natura 2000 værdierne i området.

Fredningsforslaget er tilrettelagt således, at en del af fredningens formål bliver at medvirke til, at området opnår og fastholder gunstig bevaringsstatus, jf. Habitatdirektivet.

Den gældende drifts- og plejeplan for Hevring Skydeterræn (2017-2031) er udarbejdet med henblik på at fremme naturkvaliteten i habitatnaturtyperne og de arter, der udgør udpegningsgrundlaget. Det bemærkes, at fredningen ikke vil få indvirkning på den nuværende drift og pleje. Bestemmelserne for naturpleje vil, ligesom de øvrige bestemmelser i fredningsforslaget, først træde i kraft den dag Forsvaret endegyldigt måtte forlade området.

Udpegningsgrundlaget for Natura 2000 områderne er følgende – inklusive tilføjelser, der følger af den igangværende revision af udpegningsgrundlaget:

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 14		
Naturtyper:	Sandbanke (1110)	Flodmunding (1130)
	Vadeflade (1140)	Lagune* (1150)
	Bugt (1160)	Strandvold med enårige planter (1210)
	Strandvold med flerårige planter (1220)	Enårig strandengsvegetation (1310)
	Vadegræssamfund (1320)	Strandeng (1330)
	Forklit (2110)	Hvid klit (2120)
	Grå/grøn klit* (2130)	Klithede* (2140)
	Grårisklit (2170)	Skovklit (2180)
	Klitlavning (2190)	Enebærklit* (2250)
	Søbred med smårter (3130)	Kransnålage-sø (3140)
	Næringsrig sø (3150)	Brunvandet sø (3160)
	Vandløb (3260)	Tør hede (4030)
	Enekrat (5130)	Tørt kalksandsoverdrev* (6120)
	Kalkoverdrev* (6210)	Surt overdrev* (6230)
	Tidvis våd eng (6410)	Rigkær (7230)
	Bøg på mor (9110)	Bøg på muld (9130)
	Bøg på kalk (9150)	Ege-blandskov (9160)
	Stilkege-krat (9190)	Skovbevokset tørvemose* (91D0)
	Elle- og askeskov* (91E0)	
Arter:	Mygblomst (1903)	Bæklampret (1096)
	Flodlampret (1099)	Havlampret (1095)
	Stavsild (1103)	Odder (1355)
	Spættet sæl (1365)	Marsvin (1351)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 15		
Fugle:	Knopsvane (T)	Pibesvane (T)
	Sangsvane (T)	Lysbuget knortegås (T)
	Gravand (T)	Bjergand (T)
	Edderfugl (T)	Sortand (T)
	Fløjlsand (T)	Hvinand (T)
	Stor skallesluger (T)	Havørn (T)
	Kongeørn (Y)	Rørhøg (Y)
	Klyde (Y)	Hjejle (T)
	Dværgterne (Y)	Splitterne (Y)
	Fjordterne (Y)	Havterne (Y)
	Natgrav (Y)	Rødrygget tornskade (Y)

(Y) betyder ynglende, (T) betyder trækgæst

4. Frednings- og planlægningsmæssige forhold

Eksisterende fredninger

Der er ingen eksisterende fredninger indenfor eller i tilknytning til området.

Zonestatus

Fredningsområdet er beliggende i landzone.

Landsplanforhold

- Er placeret indenfor kystnærhedszonen.
- Ejes og drives af Forsvarsministeriet
- Delvis omfattet af Natura 2000 område nr. 14 – Ålborg Bugt, Randers Fjord og Mariager fjord

Kommuneplanforhold

- Fredningsområdet er i kommuneplanen 2021 omfattet af:
- Bevaringsværdigt landskab
- Økologisk forbindelse
- Støjbelastet areal

- Område af særlig geologisk interesse
- Kommuneplanramme 1131 – Militært Skydeterræn
- Område med naturbeskyttelsesinteresser
- Lavbundsareal

Øvrige planforhold

- Kystområdet er en del Naturpark Randers Fjord
- Hele fredningsområdet er omfattet af Drifts- og Plejeplanen for Hevring Skydeterræn 2017-2031.
- Strandbeskyttelseslinjen løber langs kysten og 300 meter ind i det fredede område

5. Forslag til fredningsbestemmelser

§ 1 Fredningen har til formål

- at bevare og forbedre områdets naturværdier, med særligt fokus på bevarelse af levesteder for sårbare og truede arter, samt områdets variationen af forskellige naturtyper, når Forsvarsministeriets brug af arealet ophører,
- at de landskabelige og naturmæssige kvaliteter bevares og forbedres,
- at områdets fremtidige rekreative anvendelse bevares og forbedres,
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde H14 og fuglebeskyttelsesområde F15,

§ 2 Militær anvendelse

Fredningen indebærer ingen begrænsninger i anvendelsen eller driften af det fredede område så længe Forsvarsministeriet råder over området, og så længe hovedformålet med anvendelsen af arealerne understøtter forsvars- og beredskabsformål eller øvrige lignende samfundsinteresser og -opgaver. Forsvarsministeriet kan løbende tilpasse drift og pleje af omhandlede areal, således at det til enhver tid opfylder operative behov.

Stk.2. Fredningsbestemmelserne, §§3-9, er således ikke gældende så længe Forsvarsministeriet råder over arealerne. De er således ikke til hinder for eksempelvis opførelse af bygninger, infrastruktur og træningsfaciliteter, eller for aktiviteter, som Forsvarsministeriet gennemfører i området.

Tilsvarende er fredningen ikke til hinder for, at der, mens Forsvarsministeriet råder over arealerne, sker opsætning af friluftsfaciliteter som fugletårne, borde/bænke, udsigtsplatforme, der understøtter den almene rekreative anvendelse i det omfang, dette er foreneligt med forsvarsaktiviteterne.

§ 3 Bevaring

De fredede arealer skal bevares som værende en mosaik af veludviklede naturtyper, såsom skov, eng, hede, overdrev.

§ 4 Bebyggelse, veje og tekniske anlæg m.v.

I det fredede område må der ikke opføres bebyggelse eller etableres anlæg.

Stk. 2. Der må ikke opstilles kiosker, skure, master, boder, udsigtsplatforme eller overhovedet anbringes andre faste indretninger.

Stk. 3. Der må ikke anlægges nye veje i området, og ændringer i terrænet eller terrænformerne er ikke tilladt.

Stk. 4. Eksisterende skydebaner må ikke udvides, men kan bevares og vedligeholdes til brug for politi, hjemmeværn, skytteforeninger m.fl.

Stk. 5. Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for drift eller naturpleje (max. 6 uger).

Stk. 6. Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige hegn og læskure for får, kreaturer og lignende efter tilsynsmyndighedens godkendelse af udformning, størrelse og placering.

§ 5 Retningslinjer for arealernes drift og anvendelse

Arealerne må ikke gødskes, sprøjtes, omlægges eller kalkes, og der må ikke tilskudsfordres i næringsfølsomme naturområder.

Stk. 2. Skov

- Fredskovsarealer udlægges til urørt skov. Der må i den urørte skov ikke udføres nogen former for forstlig drift eller jordbearbejdning. Foryngelsen af skoven skal ske ved fri, naturlig selvfornyelse. Udgåede træer, stubbe og dødt ved må ikke fjernes.
- Der må kun foretages hugst/beskæring for, at offentligheden kan færdes sikkert på veje og stier, samt for at fjerne ikke hjemmehørende træer og invasive arter.
- Fredningen er ikke til hinder for, at der i den urørte del af skoven foretages en aktiv forvaltning med fokus på at minimere negative effekter af den hidtidige forstlige drift, samt at genskabe naturlige dynamikker, som er en forudsætning for at opretholde og udbygge skovens samlede biodiversitetspotentiale. Det kan være tiltag til fremme af naturlig skovstruktur, succession eller hydrologi. Sådanne naturforbedrende tiltag skal indgå i den til hver tid gældende plejeplan. Det overordnede mål er dog, at skovene med tiden bliver så selvforvaltende som muligt, med mindst mulig indgriben.
- Undtaget kravet om urørt skov er driften af skov- og naturarealer indenfor Natura 2000 området. Her skal driften ske i overensstemmelse med den til en hver tid gældende Natura 2000 plan og deraf følgende kommunale og statslige handleplaner.
- Hvor fredskovsnoterede arealer tillige er registreret som § 3-beskyttet natur, prioriteres de pågældende beskyttede naturtyper
- Fredningen er ikke til hinder for skovgræsning.

§ 6 Naturpleje og naturgenopretning

Norddjurs Kommune er plejemyndighed på private og kommunalt ejede arealer, mens den administrerende statslige myndighed er plejemyndighed på statsejede arealer, jf. den til enhver tid gældende bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn.

Stk. 2 Naturpleje og naturgenopretning skal udføres i henhold til en plejeplan, som erstatter den for Forsvaret til enhver tid gældende drifts- og plejeplan for Hevring Skydeterræn, og skal som minimum følge principperne og beskyttelsesniveauet for den på dette tidspunkt gældende drifts- og plejeplan.

Stk. 3. Der fastsættes en frist på 1 år for udarbejdelse af en plejeplan efter fredningens ikrafttræden, jf. § 2, stk. 2, og plejeplanen skal indeholde konkrete bestemmelser for områdets anvendelse, pleje og forbedring for at udmønte fredningens formål.

Stk. 4. Fredningen er ikke til hinder for, at naturgenopretningstiltag kan finde sted, når disse forudgående er fastlagt i plejeplanen. Plejemyndigheden har ret til uden udgift for vedkommende ejer at foretage naturpleje til opfyldelse af fredningens formål.

Stk. 5. Såfremt der ikke kan opnås enighed om plejeplanen og varslede plejeforanstaltninger, skal plejemyndigheden forelægge plejeplanen og de varslede foranstaltninger for Fredningsnævnet, som herefter træffer afgørelse om gennemførelse af plejeforanstaltningerne, jf. den til enhver tid gældende bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn.

§ 7 Jagt

Jagt er ikke tilladt på arealet. Dog kan der foretages bestandsregulering, såfremt der bliver behov for det.

§ 8 Offentlighedens adgang

Uanset fremtidigt ejerforhold er der fri fladefærdsel overalt til fods. Dette gælder også hegnede arealer. Dog kan området lukkes for offentlighedens adgang af sikkerhedsmæssige årsager i forbindelse med bestandsregulering og skydning på baner. Længerevarende eller permanent aflukning kræver Fredningsnævnets tilladelse. De særlige delområder, hvor der under den militære anvendelse er adgang forbudt af sikkerhedsmæssige årsager, må dog først frigives til offentlig færdsel efter at være ryddet for ikke-eksploderet ammunition, skarpe metalgenstande og lignende.

Stk. 2. Cykling er tilladt på veje og stier. Plejemyndigheden kan evt. markere særlige stier til ridning, hvis det vurderes, at dette er foreneligt med naturgrundlaget.

Stk. 3. Den til enhver tid gældende plejeplan skal sikre offentlighedens adgang gennem fastlæggelse af vej- og stiforløb, som tilgodeser et bredt sammensat publikum. Det skal dog være muligt for plejemyndigheden at lukke midlertidigt for offentlighedens adgang, såfremt særlige plejetiltag kræver dette, f.eks. fældning af træer eller særlig beskyttelse af sårbare arter.

Stk. 4. Teltslagning og bål er ikke tilladt. Fredningen skal dog ikke være til hinder for, at afbrænding af hedearealer kan anvendes som et muligt plejetiltag.

§ 9 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål, jf. Naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.”

Som bilag 1 til fredningsforslaget var vedhæftet en fortegnelse over de omfattede arealer med angivelse af, at de i det hele ejes af Forsvarets Ejendomsstyrelse.

Som bilag 2 til fredningsforslaget var i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 36, stk. 5 vedhæftet Danmarks Naturfredningsforenings budgetoverslag over de forventede omkostninger ved gennemførelsen af fredningsforslaget. Det blev herved anført, at der ikke tilkendes erstatning for fredning af offentligt ejede arealer, medmindre den fredede ejendom er erhvervet med henblik på midlertidig besiddelse, jf. naturbe-

skyttelseslovens § 39. Da hele området ejes af staten ved Forsvarets Ejendomsstyrelsen vurderes det, at der ikke skal tilkendes erstatning i sagen.

Som bilag 3 til fredningsforslaget var vedhæftet Miljøstyrelsen og Norddjurs Kommunes bemærkninger til budgetforslaget. Det blev herved anført, at der ikke var bemærkninger til budgetforslaget.

Som bilag 4 til fredningsforslaget var vedhæftet uddrag af forsvarsministeriets drifts- og plejeplan for Hevring Skydeterræn 2017-2031 med en beskrivelse af naturforholdene i området.

Som bilag 5 til fredningsforslaget var vedhæftet et myndighedsskema til brug for fredningsnævnets screeningsafgørelse efter miljøvurderingslovens § 10.

Som kortbilag 1 til fredningsforslaget var medtaget et fredningskort over det område, der foreslås fredet.

2. Det ændrede fredningsforslag

Danmarks Naturfredningsforening indsendte efter det offentlige møde og modtagne skriftlige bemærkninger et ændret fredningsforslag med et revideret fredningskort.

Ændringerne bestod i en ændret formulering af de foreslåede fredningsbestemmelser § 4, stk. 3 og § 4, stk. 6 til følgende:

§ 4, stk. 3

Der må ikke anlægges nye veje i området, og ændringer i terrænet eller terrænformerne er ikke tilladt. Fredningen skal dog ikke være til hinder for, at terrænændringer, der har til formål at forbedre og genoprette natur- og landskabsforhold, skal kunne gennemføres, jf. § 6, stk. 4.

§ 4, stk. 6

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige hegn og eventuelt nødvendige, primitive læskure for heste, kreaturer, får og lignende efter tilsynsmyndighedens godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Ændringerne bestod endvidere i følgende tilføjelse som stk. 5 til de foreslåede fredningsbestemmelser i § 8:

§ 8, stk. 5

Adgang er forbudt til revlen ud for kysten samt til det lavvandede areal mellem kysten og revlen i perioden 1. april til 15. juli af hensyn til fuglenes yngletid.

Ændringerne bestod yderligere i følgende subsidiære formulering af § 7 for det tilfælde, at fredningsnævnet ikke vil tiltræde et fuldstændigt jagtforbud:

§ 7

Jagt er ikke tilladt på arealet. Dog kan der foretages bestandsregulering, såfremt der bliver behov for det. Danmarks Jægerforbund kan endvidere fortsat gennemføre 1-2 nyjægerjagter årligt i området, såfremt grundejerens tilladelse hertil kan opnås – formålet med disse jagter er altså alene at uddanne helt nye jægere.

Ændringerne bestod endelig i, at den foreslåede fredningsbestemmelse i § 6, stk. 5 blev fjernet.

Det blev om det ændrede fredningskort anført, at det anerkendes, at fredningen skal have en klar afgrænsning, og at fredningsgrænsen var vist forskelligt på forskellige kort i fredningsforslaget. Fredningens afgrænsning var derfor revideret på kortbilaget, så der også opnås overensstemmelse med de kort, som er indsat i fredningsforslagets tekst og den tilknyttede areal- og lodsejerliste.

Danmarks Naturfredningsforening har i tilknytning hertil oplyst, at det ændrede fredningskort således ikke ændrer på det område, der er omfattet af fredningsforslaget.

3. Det offentlige møde i sagen

Fredningsnævnet holdt i juli 2023 et offentligt møde om fredningsforslaget.

På mødet præsenterede Danmarks Naturfredningsforening fredningsforslaget og baggrunden for det og gennemgik i den forbindelse de foreslåede fredningsbestemmelser.

Der var herefter lejlighed til at fremsætte bemærkninger og stille spørgsmål til fredningsforslaget.

Forsvarets Ejendomsstyrelse anførte, at det med den nuværende udenrigspolitiske situation ikke er sandsynligt, at Forsvaret forlader området. Fredningens afgrænsning bør i øvrigt relatere sig til områder med en høj naturværdi.

Norrdjurs Kommune anførte, at det er godt, at arealet omkring barakkerne er udeladt af fredningsforslaget.

Miljøstyrelsen anerkendte, at der er betydelige natur- og store sammenhængende landskabsværdier i området. Store dele af området er dog i forvejen beskyttet som omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 eller Natura 2000, og Miljøstyrelsen stiller sig neutral overfor, om der skal ske en yderligere beskyttelse ved at frede området. Fredningens afgrænsning på fredningskortet er ikke klar. Den følger ikke på sædvanlig vis matrikelgrænserne, så der skal være en klar afgrænsning mod kysten. Plejebestemmelserne bør blot henvise til plejebekendtgørelsen. Jagtbestemmelsen bør udgå, da en fredning ikke skal bruges til at begrænse jagten, medmindre der er beskrevet et særligt behov herfor, og det er ikke tilfældet. Jagten skal i stedet reguleres af jagtlovgivningen.

Danmarks Jægerforbund tilsluttede sig Miljøstyrelsens bemærkninger om jagten. Der afholdes i forvejen kun et meget begrænset antal jagter af uddannelsesmæssig karakter i området. Det er et af formålene med fredningsforslaget at fremme den rekreative brug af området, og det er jagt. De invasive arter bør i øvrigt håndteres.

De mødte for lokale jagtorganisationer mv. tilsluttede sig, at der ikke bør indføres et jagtforbud. Der er foruden de nævnte jagter for nye jægere også en gammel tradition med, at der holdes et mindre antal jagter til brug for lokal networking og et mindre antal pramjagter på fisketerritoriet, som kun er muligt få gange om året. Der er ingen grund til at ændre på disse traditioner ved en fredning. Jagtorganisationerne vil i øvrigt gerne bidrage til pleje af området til sin tid, hvis jagtrettighederne kan bevares. I relation til løse hunde kan en del af arealet afgrænses og indhegnes til brug for hundeskov, idet der er stor aktivitet i området. Områdets eksisterende arter har i forvejen et højt forstyrrelsesniveau. Der kan bruges en del af arealerne til at etablere forstyrrelsesfri zoner.

Dansk Botanisk Forening anførte, at der er tale om et område med en meget unik og sjælden natur for Østjylland. Området har en meget stor naturværdi og et meget stort naturpotentiale, ligesom det har en stor oplevelsesværdi for besøgende. Der er truede og sjældne arter og mange arter, som kun trives i lysåbenhed.

En fredning er måske den eneste mulighed for at sikre en opretholdelse af de lysåbne arealer og derved truede arter ved ekstensiv drift og gerne ved helårsgræsning af hårdføre dyr. Det er derfor også nødvendigt med hegning. Terrænændringer til natur- og landskabsgenopretning, f.eks. for at kunne udjævne brinker eller retablere skydevolde bør være tilladt.

Dansk Ornitologisk Forening støttede fredningsforslaget. Der er tale om et fantastisk naturområde med mange fugle med et endog meget stort antal årlige observationer i forhold til andre områder. Der observeres stort set alle landets vadefugle i området. Det viser områdets potentiale. En fredning vil medvirke til at sikre, at området skal være et fristed for fugle og andre dyr, og det taler imod at tillade jagt.

Friluftsrådet støttede fredningsforslaget.

Enkelte af de mødte borgere fremkom med bemærkninger til fredningsforslaget. Det blev bl.a. anført, at der er tale om et meget stille og meget lidt lysforurenede område. Der kan anvendes en anden naturbeskyttelse for hele området end en fredning. En væsentlig del af området er i forvejen omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og forslaget er overflødig for både Hevring Hede og for byen. Der er en dynamik mellem byen og området, og det kan frygtes, at en udbygning af byen vil blive begrænset af fredningen. Det er i forvejen ikke sandsynligt, at der i det kystnære område kan rejses vindmøller. Den fremadrettede pleje bør være mere fleksibel, end der vil være mulighed for i fastlåste fredningsbestemmelser med tilhørende plejeplan. Pleje vil betyde en stor kommunal udgift og vil betyde en lavere service på andre områder. Spørgsmålet om at gennemføre fredningen bør udskydes, indtil forsvaret har aktuelle planer om at forlade området. Fredningsforslaget bærer præg af, at lokalbefolkningen ikke har været inddraget. Lokalbefolkningen bør inddrages i diskussionen om, hvad der skal ske med arealet, hvis forsvaret forlader det. Der mangler ikke og er ikke brug for en fredning af området. Der er kun meget begrænset jagt i området, og der er derfor ingen grund til helt at afskære jagt. Fjernelse af ikke hjemmehørende arter vil gøre skade på den natur, som er med til at sikre stabilitet i skovene. Der er meget dårlige erfaringer med at hegne og så ikke tilskudsodre dyr i naturnationalparkerne, så det bør være muligt at tilskudsodre. Det er i øvrigt ulovligt at indhegne mere end 15% af et fredskovspligtigt areal.

Danmarks Naturfredningsforening anførte som opfølgning på de fremsatte bemærkninger, at det som følge heraf nok kan forventes, at der vil blive udarbejdet nogle mindre ændringer i fredningsforslaget. Det er selvfølgelig en mulighed, at fredningen ikke kommer i spil som følge af den udenrigspolitiske situation, men det er godt at være på forkant med en situation, hvor forsvaret forlader området. Naturen har brug for den plads, en fredning kan give, også selvom der i forvejen er §3 beskyttelse på et stort område. Der sker forandringer, og revlen er taget med, men det er muligt, at fredningens afgrænsning mod vandet er upræcis. Naturfredningsforeningen vil overveje Miljøstyrelsens bemærkninger om plejebestemmelser og de fremsatte bemærkninger om den begrænsede jagt i området, herunder pramjagten, men det er under alle omstændigheder vigtigt, at der kan være et refugium for vildt og i særlig grad for områdets fugle. Naturfredningsforeningen vil endvidere overveje det anførte om terrænændringer. Der vil være tale om en dynamisk plejeplan, som skal revideres løbende, så der er ikke tale om, at plejeplanen fastlåser tingene en gang for alle. Der lægges ikke op til, at alle ikke hjemmehørende arter skal fjernes. Der er kun lagt op til, at tilskudsodring forbydes i næringsfølsomme naturområder.

Der blev herefter gennemført en besigtigelse af fire forskellige steder, som særligt illustrerer områdets natur- og landskabsforhold.

4. Øvrige bemærkninger til fredningsforslaget

Forsvarets Ejendomsstyrelse har i relation til baggrunden for fredningsforslaget anført, at Forsvarsministeriet ikke har planer om at afhænde Hevring Skydeterræn. Det forventes tværtimod, at der vil være en stigning i brugen af skydeterrænet. Høvelte-Sandholm-Sjælmark Øvelsesplads i Allerød Kommune, Hyby Fælleds Øvelsesplads i Fredericia Kommune og Jægerspris Skyde- og Øvelsesterræn i Frederikssund Kommune, som blev fredet i henholdsvis 2003, 2016 og 2022, ejes stadig af Forsvarsministeriet og udgør tre vigtige øvelsesterræner for Forsvarsministeriets aktiviteter.

Det er om fredningsforslagets afgrænsning anført, at størstedelen af Forsvarsministeriets arealer allerede er beskyttet og reguleret efter national lovgivning, hvorfor området naturværdier allerede er sikret. Ejendomsstyrelsen finder, at fredningsafgrænsningen ikke er fastsat på et objektive og velbegrundet grundlag, der afspejler en nødvendig fredningsafgrænsning, der skal sikre de nuværende højt registrerede naturværdier i terrænet. Ejendomsstyrelsen finder tillige, at fredningsafgrænsningen i Kattegat indikerer, at afgrænsningen ikke er fastsat på et objektive og velbegrundet grundlag.

Det er i øvrigt anført, at Ejendomsstyrelsen er bekendt med, at fredningen først vil træde i kraft den dag, Forsvarsministeriet ikke længere er ejer af arealerne. Uanset at der er tale om en hvilende fredning, er det desuagtet Ejendomsstyrelsens opfattelse, at fredningen skal foretages på et sagligt og velbegrundet grundlag, selvom det er på offentligt ejede arealer, og at fredningen ikke omfatter mere end nødvendigt i forhold til det konkrete formål med fredningen, jf. proportionalitetsprincippet. Det bemærkes i den forbindelse, at en fredning af etableringen har indflydelse på dispositionsretten over ejendommen.

Miljøstyrelsen har anført, at handlingsplanen for fredninger fra 2013, der i fællesskab er udarbejdet af Miljøstyrelsen, Danmarks Naturfredningsforening og Kommunernes Landsforening, fastsætter tre hovedmål for fredningsarbejdet i form af større sammenhængende landskaber, større sammenhængende naturområder og perlerne, som er de unikke områder af national betydning. Hevring Hede har kvaliteter i form af et større sammenhængende natur- og landskabsområde med betydelig biodiversitet. Fredningsforslaget er derfor i god overensstemmelse med hovedmålene i fredningsarbejdet, da det vil sikre et større sammenhængende landskab og naturområde for fremtiden. Uanset at der ikke foreligger en konkret trussel for området, vil Miljøstyrelsen grundet disse kvaliteter ikke tale imod en fredning. En fredning vil desuden forbedre offentlighedens adgang til området. Miljøstyrelsen bemærker, at der ses to forskellige afgrænsninger af fredningsforslaget for den del, der er beliggende ud til vandet. I de kort, der er i selve fredningsforslaget, følger afgrænsningen matrikelskel langs kysten. I det selvstændige fredningskort, der er vedlagt fredningsforslaget, ses der ikke en fredningsgrænse for den del af fredningsforslaget, der er beliggende ud til vandet. En fredning er gældende indenfor et nærmere afgrænset areal, og en fredning skal have en klar afgrænsning. Det bør derfor tydeligt fremgå af fredningskortet, hvor fredningsgrænsen er beliggende. Ifølge bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn er det kun plejeforanstaltninger, der skal forelægges for fredningsnævnet i tilfælde af uenighed. Plejeplaner sendes til ejere og brugere til orientering. Miljøstyrelsen foreslår, at § 6, stk. 5 udtages af fredningsforslaget, da det ikke følger bekendtgørelsen og i øvrigt synes overflødig. Af fredningsforslagets § 7 fremgår det, at jagt ikke er tilladt. Miljøstyrelsen mener, at jagt bør reguleres af jagt- og vildtforvaltningsloven, herunder vildtreservater, medmindre der foreligger en helt særlig begrundelse. Der ses ikke nogen særlig begrundelse for et jagtforbud i fredningsforslaget, og Miljøstyrelsen anbefaler, at § 7 udtages af fredningsforslaget.

Dansk Botanisk Forening har anført, at selvom de arealmæssigt væsentligste dele af område er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og en del af området indgår i et udpeget Natura 2000-område, er det foreningens erfaring, at § 3 beskyttelse og Natura 2000 beskyttelse sjældent i praksis indebærer, at der foregår den nødvendige naturmæssigt hensigtsmæssige drift af naturarealerne. Det er derfor foreningens holdning, at en fredning af området med forpligtende og bindende bestemmelser om naturdriften er nødvendig for på sigt

at sikre området botaniske- og øvrige naturværdier. Der er forskningsmæssig underbygget erfaring for, at dette opnås bedst med sammenhængende ekstensiv helårsgræsning med robuste racer af kvæg og heste i blanding uden eller med kun helt nødvendig tilskuds fodring. Formuleringen af fredningsbestemmelserne bør derfor være så tilpas specifikke, at det sikres, at denne optimale naturdrift udmøntes i plejeplanlægningen i forlængelse af fredningen. Foreningen støtter derfor gennemførelsen af fredningen med enkelte forslag til justering af fredningsforslagets formuleringer.

Det er om § 4, stk. 3 om, at der ikke må anlægges nye veje i området, og at ændringer i terrænet eller terrænformerne ikke er tilladt, anført, at der indenfor området er etableret et vandhul/en branddam med stejle kantede brinker. Der er endvidere foretaget delvis regulering af vandløb, og der er etableret terrænmæssigt kunstige skydevolde. Fredningen skal ikke være til hinder for, at der udføres natur- og landskabsmæssigt begrundede terrænændringer/reablering af oprindeligt terræn. Der kan f.eks. være tale om udfladning af brinker omkring gravede vandhuller og regulerede vandløbsstrækninger, ligesom der skal kunne foretages naturmæssig reablering af anlagte skydevolde, f.eks. udjævnet naturligt til lave klitrækker. Det foreslås derfor, at der tilføjes noget i retning af, at terrænændringer, der har til formål at forbedre og genoprette natur- og landskabsforhold, dog er tilladt, jf. § 6, stk. 4.

Det er om § 4, stk. 6 om, at fredningen ikke er til hinder for anbringelse af sædvanlige hegn og læskure for får, kreaturer og lignende efter tilsynsmyndighedens godkendelse af udformning, størrelse og placering anført, at det med de beskrevne erfaringer med hensigtsmæssigt naturdrift også her bør signaleres, at kombinationsgræsning med robuste kvæg- og hesteracer er optimale. Der bør derfor tilføjes heste. Med valg af konkrete robuste kvæg- og hesteracer er der ikke dyreværnmæssigt krav om læskure. Derfor kan der med fordel signalmæssigt tilføjes "eventuelt nødvendige", så der i bestemmelsen kunne indgå en passage om, at "... for anbringelse af sædvanlige hegn og eventuelt nødvendige læskure for kreaturer, heste, får og lignende ...".

Det er om § 5 om retningslinjer for arealernes drift og anvendelse, hvorefter arealerne ikke må gødskes, sprøjtes, omlægges eller kalkes, og at der ikke må tilskudsfodres i naturområder, som er følsomme overfor berigelse med næringsstoffer, anført, at bestemmelsen udelukkende er specifik, når det drejer sig om forvaltningen af området skovnatur. Det bør fremgå af formuleringen, at arealerne fremover ønskes drevet med samlet ekstensiv græsningsdrift til sikring af fredningens formål, så området lysåbne natur og skov- og kratnatur indgår i mosaik med glidende overgange. Det foreslås derfor, at det tilføjes, at arealerne drives med samlet ekstensiv helårsafgræsning og ikke må gødes.

Det er om § 8 om offentlighedens adgang og § 7 om jagt anført, at revlen og det fladvandede område ud for kysten er omfattet af fredningsforslaget. Revlen er udpeget som muligt yngleområde for flere af de fuglearter, som indgår i udpegningsgrundlaget for fuglebeskyttelsesområdet, som arealet indgår i. For at sikre mulig ynglesucces og nedbringe forstyrrelse af arterne bør der her i lighed med i andre fredninger indføres et adgangsforsbud i fuglenes yngletid, som er fra den 1. april til den 15. juli. Af samme grund bør fredningsforslagets jagtforsbud opretholdes. Den internationale vandrerute Nordsøstien er i øjeblikket ført udenom skydeterrænets afgrænsning. Det kan overvejes i fredningsbestemmelserne at åbne op for, at stien fremtidig skiltes gennem området ad eksisterende veje og stier.

Danmarks Jægerforbund har om området rekreative interesser anført, at det angiveligt er formålet med fredningen at bevare sårbare arter og at bevare og forbedre fremtidige rekreative interesser. Jægerforbundet undrer sig i den sammenhæng over, at jagt i dette tilfælde åbenbart ikke betragtes som en rekreativ aktivitet, idet jagten foreslås forbudt. Området kan sagtens anvendes til andre rekreative aktiviteter i fremtiden, uden at det er i konflikt med jagt. Jægerforbundet møder fra tid til anden et argument om, at fri fladefærdsel og

jagt ikke er sikkerhedsmæssigt forsvarligt. Men det er efter jægerforbundets opfattelse ikke et relevant argument, da der i forvejen er fri fladefærdsel på en lang række offentligt ejede arealer, hvor der drives jagt, og jægerforbundet er ikke bekendt med, at det på noget tidspunkt har udgjort et sikkerhedsmæssigt problem. Jagt skal altid udøves sikkerhedsmæssigt forsvarligt, uanset om offentligheden har adgang til et areal, hvorpå der udøves jagt eller ej. Jagt udøves desuden kun nogle ganske få dage om året primært i perioden fra september til januar, hvor der er et lavere færdselstryk sammenlignet med i sommerperioden, hvor publikumstrykket kan være højt fra en række andre aktiviteter.

Det er om fredningsforslagets § 7 om jagtforbud anført, at Danmarks Jægerforbund mener, at den foreslåede bestemmelse skal udgå. Jægerforbundet finder ikke, at fredningsforslaget argumenterer for, at jagt på arealet er i strid med fredningens formål. Hvis en fremtidig ejer ønsker at indstille jagten på området, kan dette gøres, uden at der pålægges arealet en fredning. Skulle en fremtidig ejer ønske at udøve jagt på arealet, er denne reguleret via jagtlovgivningen. Der er med andre ord ingen grund til at tage naturbeskyttelsesloven i anvendelse for at indføre et forbud mod jagt. Der kan ifølge forslaget udføres bestandsregulering i området. Det beskrives dog ikke, hvilke arter der skal kunne reguleres, hvordan reguleringen skal kunne ske, og hvem der tager stilling til, hvorvidt regulering skal ske. Dertil kommer, at Danmarks Naturfredningsforening med forslaget om at fjerne jagten fra området heller ikke forholder sig til regulering af invasive arter i området, og det er en indsats, vi er internationalt forpligtet til at håndtere. Også af denne grund bør § 7 udgå. Jægerforbundet kan derudover ikke acceptere, hvis fredningen bevæger sig ud på fisketerritoriet, hvor en eventuel jagtfredning skal ske via jagtlovgivningen. Dette blev også bemærket af såvel Natur- og Miljøklagenævnet som af Skov- og Naturstyrelsen i forbindelse med fredningssagen for Æbelø, hvor samme problematik blev behandlet. Helt generelt bør jagt reguleres via jagtlovgivningen. Det fremgår af jagtlovens § 33, stk. 1, hvorefter miljø- og fødevarerministeren ved bekendtgørelse opretter vildtreservater på landjorden, i ferske vande og på fisketerritoriet for at beskytte og ophjælpe landets vildtbestande og sikre raste- og fødesøgningsområder for trækkende fugle. Det blev også bemærket af Miljøstyrelsen ved det offentlige møde, men alligevel stiller Danmarks Naturfredningsforening krav om jagtfredning i det fremsatte forslag. Jægerforbundet er ikke afvisende overfor at diskutere jagtbegrænsninger, hvor sådanne kan være nødvendige, men det skal ske efter jagtlovgivningen og de procedurer, som er besluttet i Vildtforvaltningsrådet, hvor Danmarks Naturfredningsforening selv er repræsenteret. Jægerforbundet ser som nævnt ikke et behov for jagtbegrænsninger i forhold til formålet med fredningen af Hevring øvelsesterræn.

Det er om skydebaner anført, at Danmarks Jægerforbund kan bakke op om de forhold, som er beskrevet i fredningsforslaget.

Det er om drift anført, at Danmarks Jægerforbund hilser det velkomment, at der i fredningsforslaget indtænkes afgræsning af området til gavn for biodiversiteten. Dog har opstilling af usædvanlige hegn, der kan hindre vildtets frie bevægelighed, ikke jægerforbundets opbakning. Jægerforbundet ser gerne, at en fremtidig afgræsning af området håndteres med almindelige totrådede hegn.

Henrik Rudfeld og Lars Juul Jensen har som formænd for henholdsvis Vivild Jagtforening og Allingåbro Jagtforening anført, at de lokale jægere er positive overfor forslaget om en sovende fredning af Hevring Hede, idet de anerkender de store naturværdier, som området huser. De er dog usikre med hensyn til fredningens nødvendighed, da arealets mange naturtyper allerede er underlagt forskellige beskyttelsesbestemmelser, der kan sikre biotopernes fortsatte eksistens. På den anden side ser de en vis fordel i, at arealet som helhed kan blive forvaltet fornuftigt og med hensyntagen også til lokale interesser ud fra en samlet vurdering og plejeplan, forudsat at Forsvaret nogensinde opgiver området. Deres positive indstilling til fredningsforslaget i sin helhed betyder dog ikke, at de er enige i alle detaljer. Helt overordnet er de utilfredse med de formuleringer i fredningsforslaget, som drejer sig om på forskellige måder at begrænse jagtudøvelsen i området. De

har især fokus på det generelle jagtforbud i § 7 med konsekvenser for jagtudøvelse på såvel land som fisketerritoriet syd for revlen og afgrænsningen af det foreslåede fredede areal med konsekvenser for jagtudøvelsen på havet nord for revlen. Derudover er der spørgsmålet om færdsel og adgang til arealet. De finder det desuden med deres lokale viden mærkeligt, at arter som f.eks. kronvildt, hugorm og sandsynligvis også snøg og stålorm ikke nævnes i fredningsforslaget. De vil desuden anfægte påstanden om, at sæler raster på sandbanken i havet ud for Hevring Hede.

De har om det generelle jagtforbud henstillet, at fredningsforslagets § 7 om et totalt jagtforbud i området udgår. Det er et forsøg på gennem en fredning at ændre jagtens lokale status, men jagten er ikke, har ikke historisk været og vil ikke i fremtiden være en hindring for hverken publikums færdsel eller realiseringen af beskyttelses- og plejeforanstaltninger i området.

I relation til jagten på landarealet har de uddybende anført, at jagtudøvelsen i Hevring Skydeterræn altid har været administreret af Forsvaret, og selvom praksis har ændret sig med årene, har Forsvaret – i hvert fald inden Covid-19 ændrede verden – i årevis haft en rutine med at arrangere et lille antal jagter med inviterede samarbejdspartnere og lokale jagtforeningsrepræsentanter efter et turnusprincip. De seneste år har der dog kun været afholdt et par nyjæger-jagter med mentorer og andre hjælpere fra Danmarks Jægerforbunds lokale jagtforeninger tilknyttet. Set ud fra deres synspunkt er der ikke nogen grund til at ændre på denne praksis ikke mindst med hensyn til nyjæger-jagterne, da nye jægere i årene efter en bestået jagtprøve ofte mangler jagtlig erfaring og netværk, der kan afhjælpe denne mangel på erfaring. Der er på landsplan mangel på terræner, hvor sådanne invitationsjagter er mulige. Man kan eventuelt friholde udvalgte områder som jagt- og forstyrrelsesfri den pågældende jagtdag, og det har vist også været praksis hidtil. Endelig kan man også anføre, at hvis staten i form af Miljøministeriet skulle overtage arealet efter Forsvaret, vil en jagtfredning forhindre staten i at have mulighed for at etablere en vis indtægtsdækkende virksomhed med udleje af f.eks. enkelte dagjagter, som det sker på mange statslige arealer landet over. Desuden kan det på sigt blive relevant at foretage reduktionsjagter på hjortevildtet for at begrænse skader på afgrøder hos naboer. Det sidstnævnte er juridisk ikke det samme som den reguleringsjagt, som fredningsforslaget har en formulering om.

I relation til jagten på fisketerritoriet har de uddybende anført, at store dele af fredningsforslaget angiver en nordgrænse ca. midt på den sandbanke, der lokalt kaldes "Revlen", som siden begyndelsen af 1990'erne har etableret sig 300-400 meter nord for og parallelt med den oprindelige kystlinje. Det er en fejl, som også blev påpeget af Miljøstyrelsen ved det offentlige møde. De kunne således også forstå på Danmarks Naturfredningsforenings efterfølgende bemærkninger til mødet, at afgrænsningen af det foreslåede fredede areal skulle strække sig langt ud i Kattegat, og ligeså langt som det nuværende skydeterræn rækker. Dette forklarede den tilsyneladende mærkelige inddragelse af fløjsand som en del af udpegningsgrundlaget, for i det lave vand mellem kystlinjen og revlen raster og æder fløjsænder aldrig.

I relation til jagten på fisketerritoriet har de om det åbne vand nord for revlen særligt anført, at dyre- og plantelivet på fisketerritoriet nord for Hevring Skydeterræns landareal overordnet allerede er beskyttet af de lokale Natura 2000-bestemmelser; habitatdirektiv og fuglebeskyttelsesdirektiv. Her er jagt hverken forbudt eller angivet som en trussel i området. Det er også relevant at anføre, at regulering af jagttrykket på f.eks. den i fredningsforslaget nævnte fløjsand sker via jagtloven, og fløjsand er da også i 2020 blevet totalfredet efter et par år med indskrænket jagttid. Denne totalfredning følger i øvrigt et ekstremt forsigtighedsprincip, for ifølge Aarhus Universitets publikation om fauna fra 2023 har arten i perioden 2009-2018, hvor den var jagtbar, vist en moderat fremgang. Fløjsanden raster kun nord for revlen på et marint område med vand, der er væsentligt dybere end mellem kysten og revlen. Derimod adskiller den marine del af skydeterrænet nord for revlen sig ikke fra de tilgrænsende vandarealer mod nord, øst og vest. Så hvorfor overhovedet reservere et marint område af hensyn til en dykandart, der ikke længere er udsat for jagt, som ikke er i

tilbagegang, og som ikke savner muligheder for at raste og æde i hele Aalborg Bugt i den kæmpestore skæve firkant mellem Hals, Anholt, Gjerrild og Udbyhøj? Der er med andre ord ingen grund til, at fredningen udfoldes til at gælde området nord for revlen, dvs. det egentlige marine område, og det slet ikke med et jagtforbud. Som en affødt problemstilling vil de som lokale brugere også gerne anføre, at en eventuel begrænsning af den kystnære sejlads med småbåde, fiskerjoller, kajaker mv. langs kysten til og fra Randers Fjords munding i netop dette område ville udgøre en helt urimelig obstruktion for friluftslivets aktører på vand, uden at naturindholdet i området styrkes. Denne eventuelle begrænsning ville i givet fald ske med henvisning til bl.a. en fugleart, der raster og æder på vanddybder over to meter langs hele Norddjurslands kyst i hvert fald ud til Anholt, som er det område, de har et vist kendskab til. Begrænsningen ville samtidig ske med henvisning til en sælbestand, der lever i området, men som kun raster udenfor det afgrænsede marine område, der er nævnt i fredningsforslaget.

I relation til jagten på fisketerritoriet har de om det lave vand mellem kysten og revlen særligt anført, at der mellem kystlinjen og revlen findes et lavvandet areal, der blotlægges ved lavvande. Mens en eventuel jagtudøvelse udenfor/nord for revlen næsten kun foregår som opsøgende motorbådsjagt, drives en vis pramjagt med en stationær båd uden motor af et mindre antal lokale jægere i området mellem kystlinjen og revlen. Den frie jagt på fisketerritoriet forudsætter juridisk, at prammen kan flyde, og det er en af årsagerne til, at jagten i dette område er vanskelig udover det sædvanlige. Man skal som jæger ikke bare kunne drive pramjagt med camouflage, lokkeænder osv. Der skal også tages forbehold for mange andre lokale faktorer, som skal spille sammen. Således skal tidspunktet omkring solopgang, som er fugletrækkets bedste tid, falde samtidig med højvande, da prammen skal kunne flyde, og ikke alle vindretninger er brugbare ved pramjagt i dette område. Dette nævnes for at anskueliggøre, at jagttrykket i sagens natur er og fortsat vil være særdeles begrænset, da jagten kun foregår disse få mulige dage og kun i den første del af jagtsæsonen, da eventuel dækning/naturlig camouflage forsvinder senere på sæsonen. Fredningsforslaget nævner, at det, man kalder kystlagunen mellem revlen og fastlandet, huser rastende trækfugle. Her er det værd at bemærke, at disse fugle allerede med det nuværende niveau for forstyrrelse fra Forsvarets skydninger mv. raster i området. En fortsat pramjagt i dette område kan ikke antages at udgøre tilnærmelsesvis samme forstyrrelse som den nuværende. De rastende vade- og andefugle trues derfor ikke af denne aktivitet. De relevante vadefugle i området er i øvrigt fredede og ikke genstand for jagt. Idet forstyrrelsen i området ved fortsat jagtudøvelse på denne del af fisketerritoriet vil være minimal og ikke udgøre nogen som helst trussel mod de lokale, end-sige de nationale bestande af svømmeænder, er der ingen grund til at lave en særlig jagtbegrænsning i denne lavvandede del af det foreslåede fredningsområde. Når fredningsforslaget desuden formulerer, at "kystlagunen ud mod den nyopståede revle har stor betydning for rastende sæler og odder", er det mod bedre vidende. Odder findes i hele Hevring Å-systemet, men færdes ikke i det lavvandede og ofte tørlagte område mellem kysten og revlen. Sælerne findes på andre lokaliteter langs Norddjurs kyster. Den nærmeste rasteplads i forhold til fredningsforslaget er ca. 1½ km øst for Hevring Skydeterræn ud for Lystrup Strand, hvor der i gode år uden sælpest er op til knap 30 sæler, men oftest væsentligt under 10 sæler.

De har om fladefærdsel som en del af fredningsforslaget anført, at de ikke finder, at forslagens § 8 om offentlighedens adgang til fladefærdsel er hensigtsmæssig eller i overensstemmelse med hverken den overordnede biotopbevarende eller den biotopforbedrende hensigt med fredningsforslaget. I det seneste årti har staten på sine egne arealer haft fokus på demokratisering af naturen og tilladt fladefærdsel og overnatning mv. i sine skove. Denne liberalisering af færdsel er sket over en bred kam, og flere grønne organisationer har støttet dette tiltag i flere tilfælde uden tanke for, at naturen nogle steder kan tåle denne belastning og andre steder ikke kan det. Hvad man ikke ser ud til at overveje i fredningsforslaget er, at helårlig fladefærdsel døgnet rundt er til stor forstyrrelse og i nogle tilfælde er en trussel mod sårbare dyr og planter. Mountainbikernes off-road aktiviteter forstyrrelse af specielt det større hjortevildt og slid på sårbare terræner med risiko for

erosion og jordskred er veldokumenteret. Men også andre aktiviteter og almindelige menneskers færdsel på arealer med f.eks. truede planter eller rugende rovfugle kan udgøre en trussel mod disse arters eksistens. Senest har Dansk Ornitologisk Forening anerkendt problematikken for så vidt angår det, der kaldes "de store vingefang" og fuglearter, der yngler på bl.a. strande og sandbanker, f.eks. diverse vadefugle- og ternearter. Dansk Ornitologisk Forening anfører således, at der er følsomme arter, der kræver visse hensyn, hvis de skal kunne trives og foreslår en 500 meter frizone omkring de store vingefangs reder og et større fokus på at håndhæve allerede eksisterende regler for færdsel på strandarealer i fuglenes yndlingstid. Når fredningsforslaget derfor nævner, at fladefærdsel bør være tilladt undtagen i områder med risiko for, at mennesker kan blive skadet af ikke eksploderet ammunition og granater mv., betænker fredningsforslaget kun et hensyn til mennesker. Der er ikke taget højde for at udpege kerneområder, hvor der ikke bør tillades færdsel. Det kunne ske for områder, der er centrale for kronvildtet i årets løb, og områder hvor f.eks. klyder og ternearter yngler og dele af terrænet med eventuelle fremtidige ynglefund af f.eks. ørne. Jægere mødes ofte med argumenter om, at hjortevildtet nok skal klare sig selv ikke mindst fordi, at jægerne af egen nytte nok skal passe på denne resurse med fodring osv., og hjortevildtet er da heller ikke nævnet i fredningsforslaget. Det var på det offentlige møde også en overraskelse for Danmarks Naturfredningsforening, at det foreslåede fredningsareal på land og det nærliggende gods Estruplund i fællesskab udgør et kerneområde for den relativt nye bestand af kronvildt på det vestlige Djursland.

De har herom videre anført, at målsætningerne for forvaltning af hjortevildt i hovedpunkter er, at forholdet mellem handyr og hundyr lokalt skal være 1:1, så vidt det er muligt, at bestandene på lokalt niveau skal bestå af individer på alle alderstrin, at befolkningen skal sikres bedre muligheder for at opleve vildtet, at bestandene skal spredes til egne, hvor de er ønskede af de respektive regionale grupper, at der sker bedre geografisk spredning, at der sker færre skader på markafgrøder og i skov, at jagten skal udøves i overensstemmelse med Vildtforvaltningsrådets regler for etisk jagt, og at forvaltningen skal være bæredygtig. I den forbindelse er det relevant lidt selvkritisk at anføre, at jægere i Danmark, som ikke alle er medlemmer af Danmarks Jægerforbund, endnu ikke har været tilstrækkeligt effektive i realiseringen af målsætningerne om, at forholdet mellem handyr og hundyr lokalt skal være 1:1, så vidt det er muligt, og at bestandene på lokalt niveau skal bestå af individer på alle alderstrin, men der arbejdes lokalt over hele landet hen mod målet. Når man skal betænke de to rudler kronvildt og "det løse", der sammen med dåvildt for tiden forefindes ret stabilt i området, kan en fremtidig fladefærdsel true bestandene i henhold til målsætningerne om, at befolkningen skal sikres bedre muligheder for at opleve vildtet, at bestandene skal spredes til egne, hvor de er ønskede af de respektive regionale grupper, og at der sker bedre geografisk spredning. Fri fladefærdsel hele året risikerer at drive den lokale kronvildtbestand ud af området, og det vil være i modstrid med de statsligt sanktionerede målsætninger. Samtidig kan den frie fladefærdsel hæmme de store vingefangs kolonisering af arealet. I stedet bør der i fredningsforslaget lægges op til, at publikums færdsel som udgangspunkt skal ske på veje og stier, men at der muligvis kan åbnes op for fladefærdsel i udvalgte områder, eventuelt periodevis. I den forbindelse anfører Dansk Ornitologisk Forening med tanke på fuglelivet, at dyrene vænner sig til trafik ad faste ruter, men skræmmes af uforudsigelige aktiviteter, men adskillige studier viser, at det samme gælder for hjortevildt og særligt kronvildt.

Hans Ole Frederiksen har som formand for sammenslutningen af Jægerne i Norddjurs under Danmarks Jægerforbund anført, at der fortsat bør være mulighed for jagt på området, selv efter at området ikke længere fungerer som militært område. Jagten vil således ikke være en hindring for bevarelsen af de unikke områder, der er omfattet af fredningsforslaget. Jægerne benytter i øjeblikket området til "nyjæger-jagter", hvor årets jægere uddannes i praktisk jagt både med hensyn til selve jagtens afvikling, men også i det at have ansvaret for jagten på et område. Uddannelsen vedrører således også, hvad området kan bære, og hvordan det forvaltes optimalt både med hensyn til selve jagten, men også med hensyn til alt det, der ikke er jagtbart som

insekter og blomster mv. Det er alt i alt en rigtig god og lærerig dag for nyjægerne. Danmarks Jægerforbund er principielt imod at forbyde al jagt permanent, da fredningsforslaget ikke ser nuanceret nok på jagten, og på Hevring Hede kan jagten og bevarelsen af områdets natur sagtens forenes. Jægerne ønsker principielt det samme med naturen og vil meget gerne i relation til fredningsforslaget være en del af drøftelsen om bevarelse af jagten både på land og på vand.

Peter Hvid har som borger i området anført, at arealet allerede er udpeget som beskyttet natur i medfør af naturbeskyttelseslovens § 3. Ethvert ekstra tiltag virker derfor som et overflødigt bureaukratisk tiltag, som ikke bør kunne retfærdiggøres i et samfund med begrænsede resurser. Det fremgår af fredningsforslagets § 6, stk. 2, at der skal pålægges arealet betydelige plejekrav. Han håber og forventer, at Norddjurs Kommune eller staten redegør for, hvordan disse omkostninger skal afholdes, og hvor der skal spares. Det kan næppe blive andet end børne- og ældreområdet, der skal stå for skud. En sådan prioritering af pengene bør man få frem nu, så der ikke kommer grimme overraskelser senere. Han mener naturligvis ikke, at man med rimelighed kan forringe disse områder mere, end de allerede er, men det vil dog efter hans opfattelse være konsekvensen af en fredning. Det er hans klare opfattelse, at enhver udvikling i Hevring By kan blive udfordret, hvis arealet fredes. Enhver myndighedsbehandling i forbindelse med f.eks. en byggetilladelse eller en landzone-tilladelse vil derfor skulle tage udgangspunkt i, at naboarealet er fredet. Derved vil mulighederne for byudviklingen på landet blive udfordret. Han har selv oplevet udfordringer med en simpel byggetilladelse i forbindelse med indkigget fra Hevring Hede. Byen har nu levet med skydeterrænet og den larm og postyr, det medfører for byen igennem de sidste godt 70 år uden brok. Når eller hvis forsvaret forlader arealet, har byen ikke brug for yderligere tiltag, der hindrer udviklingen af lokalområdet, og det vel at mærke når en fredning ikke bidrager med noget godt for det allerede beskyttede areal. En fredning vil begrænse muligheden for naturforvaltning, uanset hvad der anføres i fredningsbestemmelserne. Mange elementære plejetiltag ville skulle måles og vejes i lyset af fredningsbestemmelserne. Uden en fredning ville man hurtigere og lettere kunne gennemføre naturforvaltning til glæde og gavn for arealet og ikke mindst omkostningssiden. Samtidig vil udlægning af urørt skov i hovedparten blive omdannet til pil- og birkekrat, og dermed vil naturværdien blive betydeligt forringet ved fredningen.

Svend Erik Baadsgaard har som nabo til Hevringlejren anført, at en hvilende fredning ikke bør gennemføres på nuværende tidspunkt. Arealet er i meget høj grad beskyttet i forvejen efter naturbeskyttelseslovens § 3 eller Natura 2000. Forsvarets Ejendomsstyrelse har tydeligt anført, at det med den nuværende udenrigspolitiske situation ikke er sandsynligt, at forsvaret forlader området. Hvis forsvaret på et fremtidigt tidspunkt måtte forlade området, vil det foregå med en lang tidsfrist. Til sin tid giver det mulighed for at tage stilling til arealets fremtidige anvendelse, herunder hvilke bindinger der på det tidspunkt måtte være relevant for arealet. Lokalbefolkningen bør inddrages, når og hvis forsvaret forlader Hevringlejren. Den proces om fredningsforslaget, som har fundet sted, har ikke i tilstrækkelig grad taget hensyn til inddragelse af lokalbefolkningen, som har været en tæt nabo til lejren gennem alle årene. Deres ejendom er beliggende på hele den nordvestlige side af Hevringlejren, og en eventuel fredning kan derfor få væsentlig betydning for deres ejendom.

For det tilfælde at fredningen gennemføres, er det videre anført, at hegning af arealer med det formål at udsætte husdyr til pleje af naturen under ingen omstændigheder bør finde sted uden en pligt til at tilskuds-fodre dyrene. Der skal sikres et sundt og bæredygtigt livsgrundlag for dyrene. Som nabo vil det være uacceptabelt, at dyrene sulter og lider under manglende dyrlægekontrol. Det vil sikkert også betyde, at dyrene søger ind på deres arealer i søgningen efter føde. Hegning af arealet vil hindre de vilde dyrs frie bevægelighed og fødesøgning. Det gælder ikke mindst krondyr, dådyr og rådyr. Det vil hindre jagten på deres ejendom, som de tillægger meget stor betydning for ejendommen på trods af, at deres afskydning er meget beskedent. Jagtbestemmelserne bør udgå af fredningsforslaget, da en fredning ikke skal bruges til at begrænse jagten, uden

at der er særlige behov for det. Det miljø, der nu er i Hevringlejren, er fremkommet over den tid, hvor der har været afholdt jagter i lejren.

Svend Knak Jensen har som nabo til Hevring Hede anført, at han støtter fredningsforslaget, fordi det vil besværliggøre en fremtidig ændring af området til et andet formål, f.eks. sommerhusområde. Forslaget er et fint eksempel på rettidig omhu, som vil medvirke til at fremtidssikre et enestående naturområde.

Hans Peter Hansen har som nabo til Hevring Hede anført, at han støtter fredningsforslaget, fordi det vil besværliggøre en fremtidig ændring af området til et andet formål, f.eks. sommerhusområde. Fredningsforslaget er et fint eksempel på rettidig omhu, som vil medvirke til at fremtidssikre et enestående naturområde i Østjylland.

5. Danmarks Naturfredningsforenings svar til fremsatte bemærkninger og bemærkninger hertil

Danmarks Naturfredningsforening har om bemærkningerne fra Forsvarets Ejendomsstyrelse anført, at naturfredningsforeningen er helt opmærksom på, at der ikke aktuelt er planer om at afhænde området. Det kan dog ikke afvises, at sådanne planer senere igen kan opstå, og fredningsforslaget skal derfor blot ses som rettidig omhu. Der foreligger i øvrigt en aftale mellem naturfredningsforeningen og Forsvarsministeriets departement om at frede de af forsvarets arealer, som har et stort naturindhold. Det er naturfredningsforeningens opfattelse, at biodiversitetskortet i fredningsforslagets figur 5 netop viser, at det er arealer med høj naturværdi, der indgår i fredningsforslaget, mens skovarealerne syd for selve Hevringlejren, som har en klart lavere naturværdi, netop er udtaget af forslaget område. Der foreslås som nævnt under bemærkningerne til Miljøstyrelsens bemærkninger en ændring på fredningskortet af fredningsgrænsen mod søterritoriet, så fredningsforslaget herefter entydigt alene omfatter arealer, som er af meget væsentlig betydning for fuglelivet i EU-fuglebeskyttelsesområdet, og herefter anses det af ejendomsstyrelsen anførte om fredningsafgrænsningen i Kattegat for at være uaktuelt.

Danmarks Naturfredningsforening har om bemærkningerne fra Miljøstyrelsen anført, at naturfredningsforeningen med tilfredshed noterer, at Miljøstyrelsen anerkender områdets fredningsværdier, og at fredningsforslaget vurderes som værende i overensstemmelse med handlingsplanen for fredninger. Miljøstyrelsen henleder opmærksomheden på, at en fredning skal have en klar afgrænsning, og at fredningsgrænsen vises forskelligt på forskellige kort i fredningsforslaget. Naturfredningsforeningen erkender og beklager dette og har revideret afgrænsningen på et nyt fredningskort og på den tilknyttede areal- og lodsejerliste. Naturfredningsforeningen anerkender Miljøstyrelsens betragtninger om fredningsforslagets § 6, stk. 5, som derfor at udtaget i det reviderede fredningsforslag. Formålet med naturbeskyttelsesloven er efter lovens § 1 bl.a. at beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter samt deres levesteder, og det fremgår af lovens § 33, stk. 1, at fredninger kan gennemføres med bl.a. dette formål. Man kan altså med fredningen helt legitimt etablere et jagtfrit område som et refugium for områdets vilde dyr, idet de ellers generelt må jages overalt og ikke har levesteder, som er sikre at opholde sig i året rundt. Det bemærkes, at dette også omfatter de særlige fugle, som findes i stort tal i det lavvandede område mellem kystlinjen og revlen. Det er således også anført som et formål med fredningen at bevare og forbedre områdets naturværdier med særligt fokus på bevarelse af levesteder for sårbare og truede arter. Der kan ganske vist som anført af Miljøstyrelsen etableres vildtreservater i medfør af jagt- og vildtforvaltningsloven, men adgangen hertil benyttes kun i stærkt begrænset omfang. Kun ca. 1/2 % af landets areal er udlagt til reservater på landjorden. Såfremt Forsvaret forlader området, er det bestemt en mulighed, at området erhverves af jagtkonsortier eller lignende, hvorved jagttrykket vil stige meget markant i forhold til det niveau, som kendes i dag, og som ifølge Forsvarets oplysninger udgøres af 1-2 nyjægerjagter pr. år, og som gennemføres med et meget begrænset jagtudbytte. En

væsentlig forøgelse af jagttrykket ses ikke at være i god overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens formål. Naturfredningsforeningen er derfor ikke indstillet på helt at fjerne jagtforbuddet i fredningsbestemmelsernes § 7 og foretrækker principalt, at jagtforbudsbestemmelsen fastholdes uændret. Men hvis fredningsnævnet måtte være uenig i dette, er det naturfredningsforeningens subsidiære påstand, at bestemmelsen kan udbygges med tilføjelse om, at Danmarks Jægerforbund endvidere fortsat kan gennemføre 1-2 årlige nyjægerjagter i området, såfremt grundejerens tilladelse hertil kan opnås. Formålet med disse jagter er altså alene at uddanne helt nye jægere.

Danmarks Naturfredningsforening har om bemærkningerne fra Dansk Botanisk Forening anført, at naturfredningsforeningen med glæde noterer sig, at Dansk Botanisk Forening støtter fredningen, herunder også det foreslåede jagtforbud. De konkrete forslag til justeringer af § 4, stk. 3 og § 4, stk. 6 kan tages til følge med små ændringer. Det kan således til § 4, stk. 3 tilføjes, at fredningen ikke er til hinder for, at terrænændringer, der har til formål at forbedre og genoprette natur- og landskabsforhold, skal kunne gennemføres. § 4, stk. 6 kan udformes således, at fredningen ikke er til hinder for anbringelse af sædvanlige hegn og eventuelt nødvendige, primitive læskure for heste, kreaturer, får og lignende efter tilsynsmyndighedens godkendelse af udformning, størrelse og placering. I begge tilfælde gælder, at fredningsnævnet, hvis det ønskes, eventuelt kan ændre formuleringerne således, at terrænændringer eller skure forudsætter fredningsnævnets forudgående godkendelse. Om den foreslåede ændring af § 5 skal naturfredningsforeningen bemærke, at Dansk Botanisk Forening givetvis har ret i, at sammenhængende, ekstensiv helårsgræsning med kvæg og heste i blanding er den optimale pleje for botanikken i området. Naturfredningsforeningen finder dog umiddelbart, at fastlæggelsen af de konkrete plejetiltag i området bør ske i plejeplanen, som over tid kan tilpasses indhøstede erfaringer og udfordringer i området. Naturfredningsforeningen vil dog ikke modsætte sig, hvis fredningsnævnet måtte ønske at fastsætte den foreslåede plejeform i selve fredningsbestemmelserne. Naturfredningsforeningen er enig i det hensigtsmæssige i at tilføje et adgangsforbud til revlen og det lavvandede areal mellem kysten og revlen i fuglenes yngletid bl.a. henset til, at Natura 2000-overvågningen viser, at sjældne arter på udpegningsgrundlaget for EU-fuglebeskyttelsesområdet yngler her. Der foreslås derfor en ny bestemmelse i § 8, stk. 5, hvorefter adgang er forbudt til revlen syd for kysten samt til det lavvandede areal mellem kysten og revlen fra den 1. april til den 15. juli af hensyn til fuglenes yngletid. En skiltning af Nordsøstien gennem området synes uproblematisk i forhold til fredningen, når denne træder i kraft efter, at Forsvaret har forladt området.

Danmarks Naturfredningsforening har om bemærkningerne fra Danmarks Jægerforbund og Norrdjurs Jægerråd anført, at der om jagtforbuddet i § 7 henvises til bemærkningerne til Miljøstyrelsens bemærkninger. Det er korrekt, at det indimellem anføres, at der er en konflikt mellem fri fladefærdsel og jagt. Det er faktisk oftest jægere, der fremfører dette argument, som det også skete ved fredningsnævnets besigtigelse af området. Naturfredningsforeningen er enig med jægerne i, at sameksistens er mulig, hvis jagt er tilladt. Publikum vil dog kunne opleve jagt som utrygt i forbindelse med den rekreative benyttelse af et område. Fredningen er efter naturfredningsforeningens opfattelse formuleret således, at den ikke er til hinder for regulering af invasive arter i medfør af internationale forpligtelser og ej heller for anden regulering af vildt. Her henvises til bekendtgørelse nr. 1408 af 3. oktober 2022 om vildtskader, som indeholder de relevante bestemmelser for regulering af vildt. Fredninger på land kan i henhold til naturbeskyttelseslovens § 51, stk. 2 inddrage tilgrænsende lavvandede dele af søterritoriet. Den fredning af Æbelø, der henvises til, indeholder således netop på trods af de refererede synspunkter også et forbud mod jagt 100 meter ud på søterritoriet omkring nærmere angivne holme og kyster, ligesom der på de samme nærmere angivne holme mv. ikke må drives jagt på landarealerne. Af andre nyere fredninger med jagtforbud eller lignende kan nævnes 1) fredningssagen for Usserød Ådal i Hørsholm Kommune fra 2008, 2) fredningssagen for Hyby Fælle i Fredericia Kommune fra 2016 hvor der ikke kan være jagt den dag, hvor Forsvaret forlader området, 3) fredningssagen for Præste-

gårdsbakkerne i Hjørring Kommune fra 2013, 4) fredningssagen for Gravlevdalen fra 2005, hvor der er et jagtforbud inden for et såkaldt interesseområde omkring Gravlev Sø, dog med den modifikation at Skov- og Naturstyrelsen kan arrangere 2-3 fællesjagter om året med fredningsnævnets godkendelse, 5) fredningssagen for Saltholm fra 1993, hvoraf det fremgår, at jagt kun må udøves af flere personer eller i større omfang, hvis det er godkendt af fredningsnævnet som foreneligt med fredningens hovedformål, som er at opretholde områdets funktion som et raste- og yngleområde for vandfugle, 6) Høvelte-Sandholm-Sjælsmark, som er en sovende fredning af Forsvarets areal med jagtforbud, og 7) Forsvarets tidligere areal Kær Vestermark i Sønderborg Kommune, dog undtaget en lille særskilt beliggende skov. Der er således ofte tale om offentligt ejede arealer. Det lavvandede areal ved Hevring Hede mellem kysten og revlen indenfor fredningsområdet samt selve revlen udgør efter naturfredningsforeningens opfattelse en integreret del af Forsvarets arealer, jf. også den skete matrikulering heraf. Da der samtidig, som det også blev anført af Dansk Ornitologisk Forening på det offentlige møde, er et overordentligt rigt og specielt fugleliv særlige her bl.a. af arter, som er på EU-fuglebeskyttelsesområdets udpegningsgrundlag, synes et jagtforbud netop her særdeles velbegrundet. Med den andetsteds omtalte præcisering af fredningsgrænsen er det nu også meget mere klart, at det netop er dette areal, som jagtreguleringen vedrører, hvor den tidligere indtegnede afgrænsning kunne antyde, at fredningen rakte ud på søterritoriet i hele fredningsområdets udstrækning og i en uspecificeret afstand fra kysten. Det af jægerne angivne forhold vedrørende fisketerritoriet/søterritoriet har således herefter et markant mindre omfang. I relation til driften er naturfredningsforeningen enig i, at der ikke bør opsættes usædvanlige hegn, og det fremgår også af § 4, stk. 6.

Danmarks Naturfredningsforening har om bemærkningerne fra Peter Hvid anført, at beskyttelsen i medfør af naturbeskyttelseslovens § 3 ikke medfører adgang til at udføre pleje af disse områder. Denne mulighed skabes derimod netop med fredningen. I det tilfælde at kommunen på et tidspunkt bliver plejemyndighed, får kommunen altså en plejeret, men ikke en plejeplicht. Kommunens resurseanvendelse til opgaven vil således indgå i kommunens samlede opgaveprioritering. En plejeplan vil sikre, at naturplejen i området foregår efter en samlet plan, og plejeplanen kan revideres, når indhøstede erfaringer eller ny viden tilsiger dette. Naturfredningsforeningen finder ikke, at fredningens bestemmelser er ufleksible i forhold til sådanne plejeplaner. En fredning har principielt ingen indflydelse på, hvad der foregår udenfor selve fredningens område, så bekymringen herom må tilbagevises.

Forsvarets Ejendomsstyrelse har gjort opmærksom på, at der ikke foreligger en endelig aftale mellem Danmarks Naturfredningsforening og Forsvarsministeriets departement om at frede de af Forsvarsministeriets arealer, som har et stort naturindhold. Der foreligger en hensigtserklæring, men denne er ikke endelig godkendt af Forsvarsministeriet.

Miljøstyrelsen har med tilfredshed noteret sig, at nogle af de bemærkninger, som styrelsen har fremsat, er imødekommet ved ændringer af foreslåede fredningsbestemmelser og kortmateriale. Styrelsen anerkender, at man med en fredning kan regulere jagt, men styrelsen fastholder, at jagt bedre reguleres af jagt- og vildtforvaltningsloven, herunder vildtreservater, medmindre der foreligger en helt særlig begrundelse. Efter styrelsens opfattelse ses der ikke nogen særlig begrundelse for et jagtforbud i fredningsforslaget eller det reviderede materiale. Styrelsen anbefaler, at § 7 udtages af fredningsforslaget eller alene indeholder en bestemmelse om, at der kan foretages bestandsregulering, såfremt der bliver behov for det. Den reviderede bestemmelse i § 8, stk. 5 synes i det væsentligste allerede at være indeholdt i fredningsforslagets § 8, stk. 3, idet plejemyndigheden midlertidigt kan lukke for offentlighedens adgang, såfremt særlige plejetiltag kræver dette, f.eks. fældning eller særlig beskyttelse af sårbare arter. Fredningsforslagets § 8, stk. 3 gælder dog alene for offentligheden og derfor ikke for en fremtidig ejer, når Forsvaret forlader arealerne. Styrelsen foreslår, at den mere restriktive § 8, stk. 5 udtages af fredningsforslaget eller subsidiært ændres til følgende mere

fleksible regulering, der kan anvendes efter behov: "Plejemyndigheden kan forbyde al adgang til revlen ud for kysten samt til det lavvandede areal mellem kysten og revlen i perioden 1. april til 15. juli af hensyn til fuglenes yngletid." Styrelsen er enig i Danmarks Naturfredningsforenings betragtninger til Dansk Botanisk Forenings foreslåede ændring af forslaget § 5, om at fastlægges af de konkrete plejetiltag i området bør ske i plejeplanen, som over tid kan tilpasses indhøstede erfaringer og udfordringer i området. Styrelsen vil opfordre fredningsnævnet til ikke at fastlægge konkrete plejeformer i fredningsbestemmelserne, da disse kan vise sig uvirksomme eller direkte hindrende i forhold til en optimal udvikling for området. Styrelsen har ikke yderligere bemærkninger til de øvrige tilføjelser i det reviderede fredningsforslags § 4, stk. 3 og stk. 6, som synes fornuftige.

Danmarks Jægerforbund har anført, at jægerforbundet anser det som et ikke-argument, når Danmarks Naturfredningsforening ikke ønsker at anvende jagt- og vildtforvaltningsloven til at etablere jagtfrie områder med henvisning til, at der ikke er mange af den type områder. Der er i Danmark et velfungerende netværk på knap 100 reservater, og hvis der skal nye til den liste, er jægerforbundet åbne for at se på det i arbejdsgruppen for reservatnetværket, som sidder med opgaven i regi af Miljøstyrelsen. I forhold til afholdelse af nyjægerjagter og bekymring om et fremtidigt jagttryk kan jægerforbundet undre sig over, at man i denne sag ønske at binde det op på fremtidige ejere og deres velvilje. Jagten i Danmark er desuden reguleret med jagttider, der revideres jævnligt med udgangspunkt i principperne omkring bæredygtig jagt. Jægerforbundet anerkender, at nogen kan opleve jagt som værende utryk, men der er ingen evidens for, at jagt og offentlighedens adgang ikke kan gå hånd i hånd. Det sker hvert år på statens arealer, hvor skovene ikke lukkes i forbindelse med afholdelse af jagter. Jægerforbundet ønsker generelt i forhold til jagt i Natura 2000-områder at gøre opmærksom på, at udpegning af et fuglebeskyttelsesområde ikke har en generel indflydelse på jagten. En eventuel regulering af jagten i et Natura 2000-område skal vurderes i det enkelte område med afsæt i en biologisk vurdering af jagtens betydning. Det understreges i vejledning om jagt i medfør af rådsdirektiv 79/409/EØF om beskyttelse af vilde fugle. Det fremgår heraf, at jagt er en legitim form for bæredygtig udnyttelse i Natura 2000-områder. Jægerforbundet anerkender, at man kan indføre jagtbegrænsninger på fisketerritoriet, men i forbindelse med indførelsen af jagtbegrænsninger på fisketerritoriet i fredningssagen for Æbelø og omliggende småøer bemærkede både Natur- og Miljøklagenævnet og den daværende Skov- og Naturstyrelse, at sådanne fredninger på fisketerritoriet ikke bør ske med naturbeskyttelsesloven, men med jagtloven.

Henrik Rudfeld og Lars Juul Jensen har som formænd for henholdsvis Vivild Jagtforening og Allingåbro Jagtforening anført, at de lokale jagtforeninger anser det for vigtigt, at Danmarks Naturfredningsforening har foretaget en mere rimelig afgrænsning af fredningsforslaget end først formuleret. Der er nu ikke mere nedlagt forslag om at frede det marine område. Det samme gælder den delvise imødekomme af behovet for nyjægerjagter, selvom de finder, at reduktionen til nyjægere er en urimelig begrænsende klausul over for en eventuel ny ejer. På den anden side undrer de sig igen over argumenterne for det generelle jagtforbud i området, og formuleringen ønskes fjernet fra fredningsforslaget. Når det gælder det lavvandede område mellem Hvering Hede-kysten og revlen, så foregår en eventuel jagtudøvelse på tidspunkter, hvor færrest af de fuglearter, som Danmarks Naturfredningsforening henviser til som en del af udpegningen, raster og fouragerer i området. Disse fugle raster nemlig i området overvejende ved lavvande, hvor pramjagt ikke kan udøves. Der er ikke grundlag for at fastholde odder og sæl som argumenter for et jagtforbud i det lavvandede og ofte tørlagte område mellem Hvering Hede-kysten og revlen, da disse arter ikke findes i den lavvandede lagune. De må desuden gentage, at de sårbare fuglearter i og ved det fladvandede areal mellem kysten og revlen allerede nu med forstyrrelsespres fra såvel publikum som Forsvarets skydninger og periodevise jagtudøvelse raster og fouragerer i området. Jagten er derfor ikke en trussel eller en væsentlig forstyrrelsesfaktor, idet de dog støtter en håndhævelse af et adgangsforbud i fuglenes yngletid. Danmarks Naturfrednings-

forenings henvisninger til Natura 2000 og EU-fuglebeskyttelsesområder giver det indtryk, at dette i sig selv bør indebære et forbud mod jagtlig aktivitet. Danmarks Naturfredningsforening skriver bl.a. med henvisning til det lavvandede område ud for kysten, at et jagtforbud netop her synes velbegrundet, da der netop her er et overordentligt rigt og specielt fugleliv bl.a. af arter, som er på EU-fuglebeskyttelsesområdets udpegningsgrundlag. Men det er en falsk præmis, idet der ikke generelt set er jagtforbud i EU-fuglebeskyttelsesområder og således heller ikke i det relevante Natura 2000-område eller de to berørte fuglebeskyttelsesområder. Hvis der af hensyn til fuglelivet er behov for et jagtforbud på fisketerritoriet, kan der i anden sammenhæng nedlægges påstand om etablering af et vildtreservat. Danmarks Naturfredningsforening drager i sin argumentation for et jagtforbud på det lavvandede areal desuden en parallel til jagtforbud i forbindelse med andre fredningssager på militære arealer, men denne opremsende sammenligning er ikke rimelig, da offentlig fri jagtudøvelse på fisketerritoriet, som har været et princip i lovgivningen siden i hvert fald 1930'erne, ikke har fundet sted på de opremsede arealer bortset fra ved Æbelø-fredningen, hvor særlige forhold gjorde sig gældende. På de opremsede arealer har der kun været udøvet jagt på landarealer. Derfor kan den meget begrænsede jagtudøvelse på det lavvandede område mellem Hevring Hede-kysten og revlen kun betragtes specifikt og ikke med henvisninger til andre områder. I Danmarks Naturfredningsforenings kommentarer til høringssvarene er spørgsmålet om et forbud mod generel fladefærdelse ikke adresseret, og det består derfor i fredningsforslaget. De vil derfor igen henlede fredningsnævnets opmærksomhed på dette aspekt. Når fredningsforslaget nævner, at fladefærdelse generelt bør være tilladt, betænker fredningsforslaget kun et hensyn til mennesker. Der er ikke taget højde for f.eks. at udpege kerneområder, hvor der ikke bør tillades færdsel f.eks. til områder, der er centrale for kronvildtet i årets løb og dele af terrænet med eventuel fremtidige ynglefund af f.eks. ørne. Fri fladefærdelse hele året risikerer bl.a. at drive den lokale kronvildtbestand ud af området, og det vil være i modstrid med de statsligt sanktionerede målsætninger for forvaltning af det store hjortevildt. Der bør i stedet i fredningsforslaget lægges op til, at publikums færdsel som udgangspunkt skal ske på veje og stier.

Peter Hvid har anført, at fredningsforslaget er funderet på et ønske om at imødegå tvivl og risiko om områdets naturværdi på det tidspunkt, hvor Forsvaret forlader området og altså, hvilke ændringer der vil ske med områdets naturværdier, hvis Forsvaret ikke længere drifter området. Det er altså risikoen for, at områdets naturværdier forringes, der har fået Danmarks Naturfredningsforening til at rejse fredningsforslaget. Området er omfattet af en lang række restriktioner, bl.a. kystbeskyttelseslinjer og åbeskyttelseslinjer, og ikke mindst er næsten hele arealet omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Det er ikke korrekt, at kommunen kun har en plejeret og ikke en plejepligt. Naturbeskyttelseslovens § 52 fastslår, at kommuner, som ejer ikke-fredede arealer, der omfattes af bestemmelserne i § 3, skal pleje disse. Det gælder dog ikke for vandløb og søer. I vejledningen til naturbeskyttelsesloven er det også anført, at grunden til, at staten ikke er nævnt i § 52, skyldes, at man forventer, at staten løbende træffer beslutninger, så arealet holdes i en rimelig stand. Der kan derfor ikke være tvivl om, at så længe staten eller en kommune ejer et område, så gælder der en plejepligt og ikke en plejeret. Et helt centralt emne i fredningsforslaget og det fundament, hvorpå fredningsforslaget hviler, er, at man ønsker at sikre, at arealet plejes i fremtiden. Da Danmarks Naturfredningsforening har den opfattelse, at der ikke er en plejepligt på offentligt ejede § 3-arealer, kan han ikke udlede andet, end at hele grundlaget for at rejse fredningsforslaget er væk, da der netop i forvejen er sikret en plejepligt på arealet. Denne er sikret i forvejen ved, at området er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og er offentligt ejet. Danmarks Naturfredningsforenings frygt for, at arealet ikke plejes, er ubegrundet, og derfor er det ikke nødvendigt at frede arealet, da pleje af arealet er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og § 52. Fredningsforslagets § 1 er således allerede sikret ved områdets nuværende status. Kun hvis området sælges til private, kan der opstå tvivl om plejen af området. Han finder det ganske usandsynligt, at området kommer på private hænder, og hvis et salg er nært forestående, kan staten i dette tilfælde sætte begrænsninger. Forsvaret har

på ingen måde planer om at forlade området, tværtimod. Det blev oplyst på det offentlige møde. Der vil derfor gå mange år, før fredningen træder i kraft. Den samfundssituation som arealet møder, efter at Forsvaret har forladt arealet, kan være en helt anden om måske 20-40 eller 75 år. Uanset hvilke ønsker samfundet har til arealet i fremtiden, må man derfor skyde en hvid pil efter disse, for arealanvendelsen er allerede bestemt for mange år siden. Norddjurs Kommune har stemt nej til at rejse fredningsforslaget, og hvorfor gennemføre noget som de folkevalgte i kommunen ikke ønsker. Han forstår ikke, hvorfor arealet uden for fastlandet er inddraget i fredningsforslagets område. Der udføres ham bekendt ikke naturpleje på arealet, og desuden er det omfattet af strandbeskyttelseslinjen, så hvad er det, en fredning her skal hjælpe med. Det fremgår af kortet, at fredningsforslaget også omfatter lejrens fodboldbane. Det skal ses i det lys, at området mellem Voer Færgevej og lejren netop er udtaget af kortgrundlaget på grund af lav naturværdi. Samtidig burde skoven umiddelbart vest for lejren også udtages. Det bærer derfor præg af, at fredningsområdet er indtegnet efter, hvad man finder belejligt og ikke naturens faktuelle tilstand. Derudover er der en del pilekrat i udpegningen, som næppe udgør nogen særlig naturværdi. Det anføres i forslaget, at arealet aldrig har været anvendt til intensive, landbrugsmæssige formål. Det er ikke korrekt, da flere arealer er både pløjet, gødet og sprøjtet efter normal landbrugspraksis. Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 33, at fredningsnævnet kan gennemføre fredning af landarealer og ferske vande. Det undrer ham derfor, hvorfor der i fredningsområdet indgår salte vande som vandet mellem land og revle. Det eneste rigtige er, at man tager problemstillingen op igen den dag, Forsvaret planlægger at forlade Heving. Så ved man, hvordan samfundet ser ud, og kun på den måde kan arealet og det omkringliggende samfund indgå i en samhörighed.

6. Screeningsafgørelse efter miljøvurderingsloven

Fredningsnævnet har under sagens behandling den 19. januar 2024 truffet afgørelse om, at der ikke skal udarbejdes en miljøvurdering af fredningsforslaget, jf. miljøvurderingslovens § 10.

7. Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, at fredningsnævnet kan gennemføre fredning af landarealer og ferske vande til varetagelse af de formål, der er nævnt i naturbeskyttelseslovens § 1.

Af naturbeskyttelseslovens § 1 fremgår det, at loven skal medvirke til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet. Det er anført i naturbeskyttelseslovens § 1, stk. 2, at loven tilsigter særligt at beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter samt deres levesteder og de landskabelige, kulturhistoriske, naturvidenskabelige og undervisningsmæssige værdier. Endvidere tilsigter loven særligt at forbedre, genoprette eller tilvejebringe områder, der er af betydning for vilde dyr og planter og for landskabelige og kulturhistoriske værdier. Endelig tilsigter loven særligt at give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet.

Det er anført i naturbeskyttelseslovens § 38 bl.a., at en fredning skal indeholde en bestemmelse om formålet med fredningen. En fredning kan gå ud på bevaring af den nuværende tilstand eller tilvejebringelse af en bestemt tilstand, der herefter skal bevares, og den kan regulere offentlighedens færdsel i området. En fredning kan indeholde de bestemmelser, herunder de påbud og forbud vedrørende arealernes anvendelse, der skønnes nødvendige, for at fredningsformålet kan opnås.

Det er fredningsnævnets opfattelse, at Hevring Hede har sådanne landskabelige kvaliteter og i særdeleshed sådanne naturmæssige værdier, at der er grundlag for at gennemføre en fredning i medfør af naturbeskyttelseslovens § 1, stk. 2. Hevring Hede er således et stort sammenhængende naturområde med et sådant naturindhold, at det er udtryk for rettidig omhu at sikre området gennem en fredning, som først skal træde i kraft, når eller hvis Forsvaret forlader området, selvom Forsvaret ikke har aktuelle planer om dette, og selvom dele af området i øvrigt i forvejen er beskyttet efter bestemmelser i naturbeskyttelsesloven og Natura 2000-regulering. Denne eksisterende beskyttelse af området findes således ikke at udgøre en tilstrækkelig beskyttelse af områdets landskabelige kvaliteter og naturmæssige værdier.

Fredningsnævnet er bekendt med, at Naturklagenævnet ved afgørelse af 29. juni 2009 ophævede Fredningsnævnet for Sydsjælland, Møn, Lolland og Falsters forudgående afgørelse af 18. december 2007 om at frede Næstved Øvelsesplads og tilstødende skov med henvisning til, at Forsvaret ikke havde planer om at afhænde øvelsesområdet, der indgik som et væsentligt element i uddannelsen af soldater før udsendelse til internationale opgaver.

Natur- og Miljøklagenævnet har imidlertid senere ved afgørelse af 20. oktober 2016 gennemført en fredning af Hyby Fælled, som ejes af Forsvarsministeriet, selvom ministeriet ikke havde aktuelle planer om at afhænde området. Der var som i denne sag tale om et rekreativt udflugtsmål i et militært område, hvortil der var adgang, når militæret ikke afholdt øvelse. Natur- og Miljøklagenævnets flertal udtalte, at det var rettidig omhu at gennemføre fredningen, selvom området ikke var aktuelt truet.

Fredningsnævnet bemærker i øvrigt, at Forsvarsministeriet ikke i denne sag har protesteret mod, at fredningen gennemføres, og at der ikke skal betales erstatning for fredningen. Det bemærkes videre, at det også er hensigtsmæssigt for en fremtidig erhverver af arealet og dermed også for en afhændelse af arealet, at der er klarhed over de reguleringer, som gælder for området.

Fredningsnævnet træffer herefter afgørelse om at frede Hevring Hede. Der findes herved ikke at være anledning til at begrænse det foreslåede fredningsområde, og fredningen gennemføres derfor på de foreslåede arealer med de fredningsbestemmelser, der fastsættes nedenfor, idet fredningsnævnet dog særligt har følgende bemærkninger til enkelte af de foreslåede fredningsbestemmelser:

Fredningsnævnet bemærker om *jagt*, at der er tale om et stort naturområde, som - foruden hensynet til de landskabelige kvaliteter og den rekreative anvendelse - skal beskyttes ved en fredning ad hensyn til naturen selv. Fredningsnævnet anerkender fuldt ud, at jagt og naturbeskyttelse kan følges ad, men det er konkret fredningsnævnets opfattelse, at det vil være mest i overensstemmelse med baggrunden for den konkrete fredning at give naturen den uforstyrrethed, som vil være en følge af, at det ikke er tilladt at drive jagt indenfor fredningen. Det bemærkes i øvrigt også, at fredningen ikke begrænser en eksisterende jagtret for andre brugere af området end ejeren, idet der ikke i forvejen er en sådan jagtret.

Fredningsnævnet bemærker om *fladefærdsel*, at det er bedst stemmende med hensynet til den rekreative anvendelse af området, at der er fri fladefærdsel i det fredede område, idet det dog kun bør være til fods. Cyklister, herunder mountainbikere må således henvises til alene at bruge området i overensstemmelse med den adgangsret, som følger af lovgivningen. Fredningsnævnet finder således ikke, at det er i modstrid med sikringen af et stort naturområde, at det er muligt at færdes til fods i hele området.

Fredningsnævnet bemærker om *hegning*, at den foreslåede bestemmelse ikke giver mulighed for at opsætte sådanne hegn, som hindrer vildets fri bevægelighed.

Fredningen gennemføres herefter på matr.nr. 30 Hevring Hede, Ørsted, matr.nr. 44 Hevring By, Ørsted, matr.nr. 29 Hevringholm Hgd., Vivild og et mindre umatrikuleret og tilskyllet areal, som retligt set henhører under Forsvarets tilstødende ejendom, som dette område fremgår af det fredningskort, der er et bilag til denne afgørelse, med følgende fredningsbestemmelser:

§ 1 Fredningens formål

Fredningen har til formål,

- at bevare og forbedre området naturværdier med særligt fokus på bevarelse af levesteder for sårbare og truede arter og området variationen af forskellige naturtyper når Forsvarsministeriets brug af arealet ophører,
- at de landskabelige og naturmæssige kvaliteter bevares og forbedres,
- at området fremtidige rekreative anvendelse bevares og forbedres, og
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde H14 og fuglebeskyttelsesområde F15.

§ 2 Militær anvendelse

Fredningen indebærer ingen begrænsninger i anvendelsen eller driften af det fredede område, så længe Forsvarsministeriet råder over arealerne, og så længe hovedformålet med anvendelsen af arealerne understøtter forsvars- og beredskabsformål eller øvrige lignende samfundsinteresser og samfundsopgaver.

Fredningen og fredningsbestemmelsernes §§ 3-9 træder således først i kraft den dag, hvor Forsvarsministeriet ikke længere ejer arealerne eller meddeler, at anvendelsen af arealerne til militære formål definitivt opgives helt eller delvist. Sker dette i etaper, træder fredningen i kraft, efterhånden som arealerne ikke længere skal anvendes til militære formål.

§ 3 Bevaring

Arealerne skal bevares som værende en mosaik af veludviklede naturtyper såsom skov, eng, hede og overdrev.

§ 4 Bebyggelse, veje og tekniske anlæg m.v.

Der må ikke opføres bebyggelse eller etableres anlæg.

Stk. 2. Der må ikke opstilles kiosker, skure, master, boder, udsigtsplatforme eller overhovedet anbringes andre faste indretninger. Fredningsnævnet kan dog meddele dispensation til mindre indretninger til brug for området rekreative anvendelse.

Stk. 3. Der må ikke anlægges nye veje, og ændringer i terrænet eller terrænformerne er ikke tilladt. Fredningen hindrer dog ikke, at terrænændringer, der har til formål at forbedre og genoprette natur- og landskabsforhold, skal kunne gennemføres, hvis de er omfattet af en plejeplan i medfør af fredningens § 6, stk. 4, eller hvis fredningsnævnet meddeler dispensation.

Stk. 4. Eksisterende skydebaner må ikke udvides, men kan bevares og vedligeholdes til brug for politi, hjemmeværn og skytteforeninger mv.

Stk. 5. Fredningen hindrer ikke midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder på op til 6 uger er nødvendige for drift eller naturpleje.

Stk. 6. Fredningen hindrer ikke anbringelse af sædvanlige hegn og eventuelt nødvendige, primitive læskure for heste, kreaturer, får og lignende efter fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

§ 5 Retningslinjer for arealernes drift og anvendelse

Arealerne må ikke gødskes, sprøjtes, omlægges eller kalkes, og der må ikke tilskudsfordres i næringsfølsomme naturområder.

Stk. 2. Skov

- Fredskovsarealer udlægges til urørt skov. Der må i den urørte skov ikke udføres nogen former for forstlig drift eller jordbearbejdning. Foryngelsen af skoven skal ske ved fri, naturlig selvforryngelse. Udgåede træer, stubbe og dødt ved må ikke fjernes.
- Der må kun foretages hugst/beskæring for, at offentligheden kan færdes sikkert på veje og stier og for at fjerne ikke hjemmehørende træer og invasive arter.
- Fredningen hindrer ikke, at der i den urørte del af skoven foretages en aktiv forvaltning med fokus på at minimere negative effekter af den hidtidige forstlige drift og at genskabe naturlige dynamikker, som er en forudsætning for at opretholde og udbygge skovens samlede biodiversitetspotentiale. Det kan være tiltag til fremme af naturlig skovstruktur, succession eller hydrologi. Sådanne naturforbedrende tiltag skal indgå i den til hver tid gældende plejeplan. Det overordnede mål er dog, at skovene med tiden bliver så selvforvaltende som muligt med mindst mulig indgriben.
- Undtaget fra kravet om urørt skov er driften af skov- og naturarealer indenfor Natura 2000 området. Her skal driften ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og deraf følgende kommunale og statslige handleplaner.
- Hvor fredskovsnoterede arealer tillige er registreret som § 3-beskyttet natur, prioriteres de pågældende beskyttede naturtyper.
- Fredningen er ikke til hinder for skovgræsning.

§ 6 Naturpleje og naturgenopretning

Norrdjurs Kommune er plejemyndighed på private og kommunalt ejede arealer, mens den administrerende statslige myndighed er plejemyndighed på statsejede arealer, jf. den til enhver tid gældende bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn.

Stk. 2. Naturpleje og naturgenopretning skal udføres i henhold til en plejeplan, som erstatter den for Forsvaret til enhver tid gældende drifts- og plejeplan for Hevring Skydeterræn, og skal som minimum følge principperne og beskyttelsesniveauet for den på dette tidspunkt gældende drifts- og plejeplan.

Stk. 3. Der fastsættes en frist på 1 år for udarbejdelse af en plejeplan efter fredningens ikrafttræden, og plejeplanen skal indeholde konkrete bestemmelser for området anvendelse, pleje og forbedring for at udmønte fredningens formål.

Stk. 4. Fredningen hindrer ikke, at naturgenopretningstiltag kan finde sted, når disse forudgående er fastlagt i plejeplanen. Plejemyndigheden har ret til uden udgift for vedkommende ejer at foretage naturpleje til opfyldelse af fredningens formål.

§ 7 Jagt

Jagt er ikke tilladt. Dog kan der i overensstemmelse med den til enhver tid gældende lovgivning foretages bestandsregulering, hvis der bliver behov for det.

§ 8 Offentlighedens adgang

Uanset fremtidigt ejerforhold er der fri fladefærdsel overalt til fods. Det gælder også hegnede arealer. Dog kan området lukkes for offentlighedens adgang af sikkerhedsmæssige årsager i forbindelse med bestandsregulering og skydning på baner. Længerevarende eller permanent aflukning kræver fredningsnævnets tilladelse. De særlige delområder, hvor der under den militære anvendelse er adgang forbudt af sikkerhedsmæssige årsager, må dog først frigives til offentlig færdsel efter at være ryddet for ikke-eksploderet ammunition, skarpe metalgenstande og lignende.

Stk. 2. Cykling er tilladt på veje og stier. Plejemyndigheden kan markere særlige stier til ridning, hvis det vurderes, at det er foreneligt med naturgrundlaget.

Stk. 3. Den til enhver tid gældende plejeplan skal sikre offentlighedens adgang gennem fastlæggelse af vej- og stiforløb, som tilgodeser et bredt sammensat publikum. Det skal dog være muligt for plejemyndigheden at lukke midlertidigt for offentlighedens adgang, hvis særlige plejetiltag kræver dette, f.eks. fældning af træer eller særlig beskyttelse af sårbare arter.

Stk. 4. Teltslagning og bål er ikke tilladt. Fredningen hindrer dog ikke, at afbrænding af hedearealer kan anvendes som et muligt plejetiltag.

Stk. 5. Plejemyndigheden kan forbyde al adgang til revlen ud for kysten og til det lavvandede areal mellem kysten og revlen i perioden 1. april til 15. juli af hensyn til fuglenes yngletid.

§ 9 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, hvis det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

8. Klagevejledning

Denne afgørelse kan påklages til Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er offentligt bekendtgjort.

I medfør af naturbeskyttelseslovens § 43 er følgende klageberettigede:

- ejere og brugere, der skal have afgørelsen tilsendt
- enhver, der under sagen har givet møde for fredningsnævnet eller fremsat ønske om underretning om sagens afgørelse
- statslige og kommunale myndigheder, hvis interesse berøres af forslaget
- organisationer mv., som antages at have en væsentlig interesse i forslaget

Klage skal indgives skriftligt til Miljø- og Fødevareklagenævnet på en af følgende måder:

- e-Boks, hvor Nævnenes Hus skal vælges som modtager,
- e-mail til mfkn@naevneneshus.dk, eller
- brev til Nævnenes Hus, Toldboden 2, 8800 Viborg, att.: Miljø- og Fødevareklagenævnet

Yderligere oplysninger kan findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside mfkn.naevneneshus.dk.

I fredningssagens behandling har deltaget Martin Møller-Heuer, Knud Erik Hesselbjerg og Jytte Dalgaard

Martin Møller-Heuer